

הלכה בסדרה

פורים והודש אדר

הופק ע"י ענף ההלכה

הרבנות הצבאית הראשית

מוקד הקו הפתוח
עומד לרשותך בכל עת:
057-8175767

מהדורת תשע"א

עורך ראשי: רב סרן הרב מנחם פרל

עורך גרפי: יוגב ברדה

לכירורים, הארות והערות:

mnperl@gmail.com

הקדמה

מפקדי וחיילי צה"ל,

המאורעות והמתוארים במגילת אסתר מלמדים אותנו לקח מאלף, שיש לאמצו ולהשרישו בליבותינו לנצח. אם נתבונן בפסוקי המגילה שלב אחרי שלב, נבחין כי באופן מדהים ופלאי היה זה המן הרשע אשר במעשיו ובפעולותיו הכשיר את הקרקע למפלתו!

מדובר בפעולות רבות, שנעשו על-ידי אותו צורך כדי לשפר את מעמדו ולקדם את מאווייו - אך דוקא מעשים אלו הם אשר הביאו לקיצו.

המן היה זה שיעץ לאחשוורוש להדיח את ושתי מכס המלכות (על-פי מה שאמרו חז"ל כי "ממוכן" הוא המן). במדרש מובא בהרחבה כיצד חשב המן שהדחת ושתי תשרת את מטרותיו, אך בסופו של דבר התברר שפעולה זו גרמה להמלכת אסתר, שעל ידה נעקר המן מן העולם.

כאשר בא המן אל המלך כדי להודיעו על המלצתו לתלות את מרדכי על העץ, מתברר שגם פגישה זו, במקום ששירתה את מטרותו, פעלה בדיוק הפוך - לרעתו.

המן הגיע בדיוק לאחר הלילה בו קראו את ספר הזכרונות לפני המלך, ובטרם הספיק להרצות את מזימותיו, שאל אותו המלך "מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו". המן סבר שהכוונה אליו בעצמו, והוא מייעץ לנהוג כבוד גדול באדם שהמלך חפץ ביקרו. לבסוף הסתבר שכל המלצותיו התקבלו - ביחס למרדכי. המפגש שנודע במקורו לשרת את מזימות המן, התהפך לטובת מרדכי.

גם העץ שהכין המן למרדכי גרם בסופו של דבר לתלייתו הוא, שהרי אילו לא היה עץ התלייה בהישג יד היה אחשוורוש נרגע וממתין מעט, וייתכן והיה מתרצה או משתכנע מהסבריו של המן, אך כאשר ברגעי זעמו שמע שקיים עץ מוכן לתלייה מיהר לומר "תלוהו עליו".

הרי לנו שרשרת של מאורעות שנעשו למטרה מוגדרת, ובסופו של דבר לא רק שלא הצליח המן להשיג בהם את מבוקשו, אלא אדרבה - אותן פעולות עצמן גרמו למפלתו.

מסתבר שההיסטוריה לא משתנה, מאבקים, עימותים התמודדו אבותינו, קשיים שהתחילו כבר אז, לפני אלפי שנים, נמשכים בצורה דומה, עד ימינו אנו, בהבדל אחד - האויב משתנה, פושט צורה, ומתחלף באויב דומה. המשותף לכולם - רצונם להשמידנו.

חיילי צה"ל נמצאים במצבים מורכבים, המחייבים אותנו לברר את דעת ההלכה בהתייחס למצבים השונים, כגון - קיום מצוות הפורים בהקפצה, בשמירה, ובעת פעילות מבצעית.

מונח בפניכם כלי המכיל בירורים הלכתיים בענייני הפורים, העוסק במרבית הסוגיות השכיחות במציאות הצבאית. על ליבון הסוגיות ההלכתיות שקדו רבני בית המדרש להלכות צבא בראשות רס"ן הרב מנחם פרל. כל שנתר לכם - מפקדי וחיילי צה"ל, לעיין, ללמוד ולקיימן הלכה למעשה.

"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"

הרב חגי ולוסקי, סא"ל
הלכה רעין

תוכן

7	דיני חודש אדר
7	ארבע הפרשיות
10	תענית אסתר
10	זכר למחצית השקל
12	שאלות ותשובות חודש אדר
12	שאלה 1. ניזוד ספר תורה ל'זכור' ו'פרה'
12	שאלה 2. שכחו לקרוא פרשה מארבע פרשיות
14	שאלה 3. השלמה בשבת הבאה
15	שאלה 4. קריאת 'זכור' בלי מניין
16	שאלה 5. השלמת 'זכור' במהלך השבת
17	שאלה 6. קריאת 'זכור' בלי ספר תורה
18	שאלה 7. חייל שלא קרא 'זכור'
19	שאלה 8. קריאת 'זכור' בציבור מעורב מעדות שונות
20	שאלה 9. קריאת 'זכור' מספר תורה פסול
21	שאלה 10. התברר שספר התורה היה פסול
22	שאלה 11. יציאה מחוץ לתחום לקריאת 'זכור'
23	שאלה 12. 'זכור' במנין או מגילה במנין
23	שאלה 13. חיוב אשה בשמיעת 'זכור'
24	שאלה 14. צירוף מי שכבר שמע 'זכור' למניין
25	שאלה 15. צירוף חילונים למניין ל'זכור'
26	שאלה 16. השלמת 'זכור' למחצית השקל

27	דיני פורים
27	חובת קריאת המגילה
28	כשרות המגילה
29	סדר התפילה
30	סדר הברכות והקריאה
32	דינים לבעל הקורא
33	דינים לציבור השומעים
34	מצוות היום
36	זמני הפורים בפרזים ומוקפים
38	שאלות ותשובות פורים
38	קריאת המגילה
38	שאלה 1. אכילה ושינה לפני הקריאה
39	שאלה 2. הקדמת הקריאה לייג באדר
40	שאלה 3. הקדמת הקריאה לימים הקודמים
41	שאלה 4. המאחר לקריאת המגילה
42	שאלה 5. יציאה לפני סוף קריאת המגילה
42	שאלה 6. נמנום בזמן הקריאה
43	שאלה 7. קריאה בשמירה
43	שאלה 8. השלמת קריאת הלילה
44	שאלה 9. קריאת לילה או קריאת יום
44	שאלה 10. קריאה לפני הנץ החמה
45	שאלה 11. חיילים שאין להם מגילה
47	שאלה 12. קריאה ללא טעמים
48	שאלה 13. 'הקפצה' באמצע הקריאה
49	שאלה 14. החלפת בעל קורא באמצע הקריאה
49	שאלה 15. מנחה ומגילה
50	שאלה 16. קריאה סמוך לשקיעה

51	שאלה 17. השלמת הקריאה למחרת
52	שאלה 18. ענייה לקדיש וקדושה באמצע המגילה
53	דיני פרזים ומוקפים
53	שאלה 19. 'פרוז בן יומנו' ו'מוקף בן יומנו'
54	שאלה 20. חייל ירושלמי ששוחרר הביתה לפורים
55	שאלה 21. חייל המסרת בירושלים ששוחרר הביתה לפורים
56	שאלה 22. חייל ירושלמי שנסע ליחידה ליום ט"ו
56	שאלה 23. נסיעות ממקום למקום בפורים משולש
57	שאלה 24. קריאה ל'פרזים' על ידי 'מוקף'
58	שאלה 25. פקמ"ז נוזה יעקב
59	שאר מצוות היום
59	שאלה 26. זיכוי ב'משלוח מנות' ו'מתנות לאביזנים'
59	שאלה 27. 'משלוח מנות' במהלך פעילות
60	שאלה 28. 'מתנות לאביזנים' במחנה
61	טבלת פרזים ומוקפים
63	לוחות זמנים

דינו חודש אדר

ארבע הפרשיות

א. תיקנו חז"ל לקרוא בארבע שבתות פרשיות מיוחדות מתוך ספר תורה, בנוסף לקריאה בפרשת השבוע*.

ב. אם יש בבית הכנסת רק ספר תורה אחד, קוראים את פרשת השבוע, ואחר כך גוללים את הספר וקוראים את הפרשה מארבע הפרשיות². במקרה זה ראוי להגביה את ספר התורה עבור כל אחת משתי הקריאות, למרות שלא מחליפים את ספר התורה³.

ג. 'פרשת שקלים' נקראת בשבת ראש חודש אדר, או בשבת שלפני ראש חודש אם ראש חודש חל ביום חול⁴.

קריאת פרשה זו נתקנה כדי להזכיר את מצות 'מחצית השקל', שבזמן הבית היה מחוייב כל אחד מישראל לתת מחצית השקל בכל שנה בחודש אדר לצורך קניית קורבנות ציבור לבית המקדש⁵.

ד. כשחל ראש חודש אדר בשבת, מוציאים שלושה ספרי תורה, קוראים לשישה עולים בפרשת השבוע, ולשביעי בשל ראש חודש, ואומרים חצי קדיש (אשכנזים מניחים גם את הספר השלישי ואומרים קדיש על שני הספרים⁶),

[א] אם קראו את אחת מהפרשיות בשבת לפני זמנה, יש אומרים שיחזרו ויקראו שוב בזמנה בכרכה (כה"ח תרפ"ח סק"ד, הגר"מ אליהו במקראי קדש פרק א הערה יב), ויש אומרים שלא יחזרו לקרותה (חזו"ע עמוד כו). אם בשבת של ארבע פרשיות טעו והתחילו לקרוא את ההפטרה הרגילה - יפסיקו ויעברו להפטרה הנכונה, ויברך רק אחריה; אם כבר סיימו את ההפטרה, יקראו את ההפטרה הנכונה בלי ברכות (חזו"ע עמוד כב): [ב] שו"ע קמ"ד סעיף ג: [ג] פסקי הלכות צבא לגר"ש גורן עמוד 236 סעיף ז, פסקי תשובות קלד אות ד: [ד] שו"ע תרפ"ח סעיף א וסעיף ה: [ה] משנ"ב תרפ"ח סק"א, ילקו"י מועדים עמוד רנו: [ו] משנ"ב תרפ"ח סק"ה. אם טעו ואמרו חצי קדיש

קוראים מפטיר 'שקלים' (ספרדים אומרים שוב חצי קדיש'), ומפטירים את הפטרת 'שקלים'¹.

ה. 'פרשת זכור' נקראת בשבת שלפני פורים².

ו. חיוב קריאת פרשת זכור הוא מן התורה, שמצוה מדאורייתא לזכור את מעשה עמלק. לפיכך, חיילים צריכים להתאמץ לשבות בשבת זו במקום שבו יתאפשר להם לשמוע את קריאת פרשת זכור במנין³.

ז. ראוי לקרוא את פרשת זכור מספר התורה המהודר ביותר במקום⁴. הקורא יכוון להוציא את כל השומעים ידי חובה, והם יכוונו לצאת ידי חובתם⁵, ויקפידו לשמוע כל מילה מפי הקורא⁶.

ח. לפני הקריאה, ראוי להכריז ולהודיע שכולם צריכים להקשיב לקריאה ולכוון לצאת בה ידי חובתם⁷.

אחר קריאת פרשת השבוע לא יאמרו שוב חצי קדיש אחר העולה השביעי (פסקי תשובות תרפד אות ג, על פי משנ"ב רפב ס"ק לד): [1] בית יוסף סימן רפב. אשכנזים אינם נוהגים כן - רמ"א רפב סעיף ד. אם קראו שבעה קרואים בפרשת השבוע - ביבי"א (חלק ד סימן כב) ובהלכות חגים לגר"מ אליהו (עמוד 400) כתבו שיאמרו חצי קדיש גם בגמר הקריאה בספר הראשון, אך האשכנזים אינם נוהגים כן (הגר"ש ישראלי במקראי קודש חנוכה פרק יג הערה לח): [ח] שו"ע תרפה סעיף א. אם בטעות התחילו לקרוא 'שקלים' (או 'החודש' בשבת פרשת החודש) אחר שקראו פרשת השבוע (ואפילו רק בירך העולה על ספר התורה של 'שקלים'), יקראו אחר כך בשל ראש חודש, ויפטירו את הפטרת ראש חודש (משנ"ב תרפה סק"ה, חזו"ע עמוד יט): [ט] שו"ע תרפה סעיף ב וסעיף ה: [י] שו"ע תרפה סעיף ז: [יא] חזו"ע עמוד ה, מועדים וזמנים חלק ב סימן קסו, הלכות חגים לגר"מ אליהו עמוד 398: [יב] שו"ע תרפה סעיף ז, משנ"ב ס"ק ז, ילקו"י מועדים עמוד רנח: [יג] לקט יושר א 133, פסקי תשובות תקיג אות י בשם הגר"פ פראנק במקראי קודש סימן ז, אך בהליכות שלמה (מועדים פרק יח סעיף ב) כתב שיוציאים ידי חובה גם אם לא שמעו כל מילה: [יד] חזו"ע עמודים ג-ה:

ט. צריך להקפיד לקרוא את המילים בדקדוק כראוי¹⁰.
 אשכנזים קוראים "תמחה את זכר עמלק" פעמיים, כשאת
 האות ז' במילה 'זכר' קוראים כשהיא מנוקדת פעם בצִיָּרָה (זְכָר)
 ופעם בסגול (זְכָר)¹¹.

י. גם נשים נוהגות לבוא לבית הכנסת לקריאת 'זכור', אך הן
 יכולות להקל בכך במקום צורך¹².

יא. 'פרשת פרה' נקראת בשבת שלפני שבת פרשת החודש¹³.
 תיקנו לקרותה לפני חודש ניסן, שאז היו צריכים להיטהר
 באפר פרה אדומה כדי לאכול מקרבן הפסח¹⁴.

יב. יש אומרים שחיוב קריאת פרשת פרה הוא מן התורה¹⁵.

יג. 'פרשת החודש' נקראת בשבת ראש חודש ניסן, או בשבת
 שלפני ראש חודש אם ראש חודש חל ביום חול¹⁶. בפרשה
 זו מוזכר שחודש ניסן הוא החודש הראשון לחודשי השנה,
 ומפורטות בה מצוות קרבן הפסח.

יד. כשחל ראש חודש ניסן בשבת, סדר הקריאה עם פרשת
 'החודש' דומה לסדר הקריאה בראש חודש אדר שחל
 בשבת (לעיל סעיף ד')¹⁷.

טו. בארבע שבתות אלו אין אומרים 'אב הרחמים'¹⁸.

טז. בשנה מעוברת, ארבע הפרשיות נקראות באדר ב'¹⁹.

[טו] עיין ילקו"י מועדים עמוד רנח: [טז] משנ"ב תרפה ס"ק יח: [יז] עיין
 בשו"ת בשאלה 13: [יח] שו"ע תרפה סעיף ג וסעיף ו. אם טעה הקורא וסיים את
 פרשת פרה לפני סופה - עיין בשו"ע קלו סעיף ה: [יט] רש"י מגילה דף כט א ד"ה
 "פרה אדומה": [כ] שו"ע תרפה סעיף ז. בחזו"ע עמוד יז כתב שיש להחמיר כדברי
 האומרים שהיא מן התורה, אך הגר"מ אליהו הורה שאין חובה להחמיר כך (מקראי קודש
 פרק א הערה פג, ועיין שם שנשים פטורות מ'פרה'): [כא] שו"ע תרפה סעיף ד וסעיף
 ו: [כב] משנ"ב תרפה ס"ק יב, חזו"ע עמוד יט: [כג] משנ"ב תרפה ס"ק יח, לוח
 ארץ ישראל: [כד] שו"ע תרפה סעיף א:

תענית אסתר

יז. בימי מרדכי ואסתר נקהלו היהודים למלחמה בי"ג באדר, ועמדו בצום ובתפילה, עד ששמע ה' את זעקתם וקיבל את תעניתם ושלטו היהודים בשונאיהם. לכן נהגו ישראל להתענות בכל שנה בי"ג באדר (וכשחל בשבת מתענים בי"א באדר), והוא הנקרא 'תענית אסתר'¹⁷.

יח. זמן תענית זו הינו מעלות השחר¹⁸ עד צאת הכוכבים¹⁹, אין לאכול קודם קיום מצות קריאת המגילה²⁰.

יט. חולה, אף שאין בו סכנה - פטור מהתענית²¹.

כ. תענית אסתר אינה תענית של אבל; לפיכך מותר להתרחץ ולהסתפר בה, וכן לערוך אירוע חגיגי ביום התענית, ואף למחמירים בכל זה בשאר התעניות²².

כא. שאר הלכות התענית הופיעו בחוברות 'הלכה כסדרה' - בין המצרים', 'הלכה כסדרה' - חנוכה ועשרה בטבת²³.

זכר למחצית השקל

כב. נוהגים לתת בחודש אדר כסף לצדקה, זכר ל'מחצית השקל' שהיו כל ישראל שולחים בחודש אדר עבור קרבנות השנה הבאה המתחילה בחודש ניסן²⁴.

[כה] שו"ע תרפו סעיף א, משנ"ב ס"ק ב, חזו"ע עמוד לז: [כז] שו"ע תקנ סעיף ב, תקסד סעיף א: [כז] שו"ע תקסב סעיף א, מקראי קדש תעניות פרק א סעיף טו: [כח] רמ"א תרצב סעיף ד, חזו"ע עמוד צה: [כט] רמ"א תרפו סעיף ב, חזו"ע עמודים ט-מב: [ל] הליכות שלמה מועדים פרק יח סעיפים ה-ו, שו"ת באהלה של תורה' חלק ב סימן קב: [לא] רמ"א תרצד סעיף א, חזו"ע עמוד קא:

כג. האשכנזים נוהגים לתת את הזכר למחצית השקל' בתענית אסתר סמוך לתפילת מנחה^ל (וכמו כן כשחל פורים ביום ראשון נותנים ביום חמישי^ל), ואילו הספרדים נהגו לתת לפני קריאת המגילה^ל.

כד. האשכנזים נוהגים שכל אחד נותן שלושה מטבעות של חצי שקל^ל. הספרדים נוהגים לתת כשווי מחצית השקל של התורה, שהוא כעשרה גרם כסף טהור^ל.

כה. רבים נהגו שכל אדם נותן גם עבור ילדיו הקטנים שאינם נותנים בעצמם^ל, וכן עבור אשתו ובנותיו^ל.

[לב] רמ"א תרצד סעיף א, משנ"ב סק"ד, לוח ארץ ישראל: [לג] לוח ארץ ישראל לשנת תש"ן: [לד] חזו"ע עמוד קא: [לה] רמ"א תרצד סעיף א: [לו] מקראי קודש פרק ב סעיף יב בשם הגר"ע יוסף, הלכות חגים לגר"מ אליהו עמ' 401 (אך כתב להוסיף על כך גם מע"מ). אך בחזו"ע (עמוד קב) כתב לתת כשיעור 9 גרם, ועיין בתורת המועדים סימן ד ס"ק ב: [לז] משנ"ב תרצד סק"ה, חזו"ע עמוד קה: [לח] חזו"ע עמוד קה, הליכות שלמה מועדים פרק יח הערה 30:

שאלות ותשובות חודש אדר

שאלה 1. ניווד ספר תורה ל'זכור' ו'פרה'

האם אנוני לנייז את ספר התורה כדי להביאו לחיילים שצריכים לשמור 'זכור' או 'פרה'?

בירושלמי נאמר שמשום כבוד ספר תורה, אין מטלטלין אותו כדי להביאו לבני האדם, אלא חייבים ללכת למקום שבו נמצא ספר התורה^ל. על פי זה נפסק בשולחן ערוך: "בני אדם החבושין בבית האסורין, אין מביאים אצלם ספר תורה אפילו בראש השנה ויום הכיפורים"^מ.

עם זאת, יש שכתבו שהירושלמי אסר לטלטל ספר תורה רק במקום שהאנשים יכולים ללכת אליו, אך מי שאנוס ואינו יכול להגיע לספר התורה, מותר להביא את הספר אליו. לפיכך, ניתן להקל בדבר לכל הפחות לצורך 'זכור' ו'פרה' שהן מצוות מן התורה, ולנייד את ספר התורה כדי להביאו לחיילים שאינם יכולים להגיע לבית הכנסת^{מא}.

שאלה 2. שכחו לקרוא פרשה מארבע פרשיות

אנה יעשו אם טעו וקראו את קריאת התורה כרגיל, ושכחו לקרוא את פרשת קלילים או פרשה אחרת מארבע פרשיות?

אם קראו מפטיר רגיל, צריך להעלות עולה נוסף, וויאמרו "יעמוד פלוני בן פלוני" בלי לומר "מפטיר"^{מב}, ויקראו את פרשת שקלים, ויברך העולה לפניו

[לט] ירושלמי יומא פרק ז הלכה א: [מ] שו"ע סימן קלה סעיף מו: [מא] חיי אדם כלל לא סימן טו, משנ"ב קלה ס"ק ו, חזו"ע עמוד יח: [מב] כ"ח תרפה סק"ז בשם שערי אפרים:

ולאחריה^{מג}. אם נזכרו רק אחרי שהחזירו את ספר התורה למקום, יוציאו ספר תורה ויקראו 'שקלים' ויאמרו חצי קדיש לאחר הקריאה^{מד}.

באשר להפטרה, במקרה שכבר קראו את ההפטרה הרגילה יש להסתפק אם צריכים לחזור ולקרוא את הפטרת 'שקלים'. לכן, במקרה זה יקראו את הפטרת 'שקלים' בלא ברכות^{מה}.

אמנם אם כבר הגיע זמן תפילת מנחה, יש אומרים שכבר לא ניתן לקרוא את הפרשה המחוייבת, שלא תיקנו לקרותה אלא בשחרית^{מי}. אך בפרשת זכור שחיובה מן התורה, ניתן לקרותה כל היום בברכה^{מז}, ולפיכך, בקריאת התורה במנחה יקראו לכהן וללוי בפרשת השבוע, ולשלישי יגללו את הספר ויקראו 'זכור', אך לא יוציאו שני ספרים במנחה, כדי שלא יהיה דבר תמוה לרבים^{מח}.

לגבי השלמה בשבת הבאה, ראה שאלה 3.

[מג] משנ"ב תרפה סק"ג, כה"ח סק"ז וסק"ח. אף שכתבו שלצורך כך יוציאו ספר תורה נוסף, מסתבר שברוך כלל אם שכחו לקרוא בארבע פרשיות, כנראה גם שכחו להכין מראש ספר תורה שגלול למקום, ולכן נראה שאין צורך להוציא ספר נוסף, ודי שיגללו את הספר הראשון למקום: [מד] חזו"ע עמוד כא, וכן משמע במשנ"ב תרפה סק"ב וקלה סק"ה, וכן מובא בשם הגר"ש ישראלי (מקראי קודש פרק א הערה טז). אך לדעת הגר"מ אליהו אם נזכרו אחרי שהחזירו את ספר התורה לארון, יקראו בלא ברכה (מקראי קודש פרק א הערה טז): [מה] משנ"ב תרפה סק"ג, חזו"ע עמוד כא. אם נזכרו באמצע קריאת ההפטרה הרגילה שלא קראו 'שקלים', יפסיקו לקרוא את ההפטרה אחרי כמה פסוקים בלי לברך לאחריה, יקראו שקלים, יפסיקו את הפטרת 'שקלים' בלא ברכה לפניה, ויברכו את הברכות שלאחר ההפטרה (משנ"ב תרפה סק"ג, כה"ח סק"ט): [מז] שו"ת יוסף אומץ (לחיד"א) סימן כז, וחששו לדבריו בציץ אליעזר חלק טז סימן כא, ובחזו"ע עמוד כא. בחזו"ע כתב שלא יקראו כלל, אך לדעת הגר"מ אליהו יקראו בלא ברכה עד צאת הכוכבים (מקראי קודש פרק א הערה טז), וכן כתב בתורת המועדים (סימן ב סעיף כב). עם זאת, דעת הגר"ש ישראלי (מקראי קודש פרק א הערה טז) על פי המשנ"ב (סימן קלה ס"ק ה) היא שיקראו בברכה עד השקיעה: [מז] ציץ אליעזר חלק טז סימן כא, קשרי מלחמה חלק ג סימן נב: [מח] שו"ת התעוררות תשובה חלק ד סימן סח, קשרי מלחמה חלק ג סימן נב. אך הגר"א נבצלל כתב שאם יש זמן עדיף שיקראו במנחה לשבעה בפרשה ויפטירו ב'זכור', או לפחות יקראו לשישה בפרשה ולשביעי ב'זכור' (קשרי מלחמה חלק ג עמוד 199):

שאלה 3. השלמה בשבת הבאה

צ'בוף חיל'ים שכתבו לקריטא בשבת את אחת אגריה הפרשיות בבית הכנסת, האם יכולים להשלים את קריאתה בשבת הבאה?

האחרונים נחלקו לגבי הפרשיות השונות, האם יש להן תשלומין בשבת שלאחריהן:

בנוגע לפרשת שקלים, יש אומרים שכיון שניתן להביא את השקלים למקדש בכל חודש אדר^{מט}, ניתן לקרוא את פרשת שקלים גם בשבת הבאה, ובפרט שעדיין מתקיים מה שנאמר בגמרא^{נב} שמקדימים את שקלי ישראל לשקליו של המן^{נא}. אך למעשה, אין להשלים את פרשת שקלים בשבת הבאה, שכיון שחכמים תיקנו לקרותה דווקא בשבת זו - אין לה תשלומין^{נב}.

בנוגע לפרשת פרה, במשנה ברורה משמע שגם לה אין תשלומין, כיון שחכמים תיקנו לקרותה דווקא בשבת זו^{נא}.

אך ה'ציץ אליעזר' כתב לגבי פרשת פרה, שאם לא קראו אותה בזמנה ישלימו אותה בשבת הבאה, משום שמבואר בירושלמי שיש לה שייכות גם לשבת זו^{נד}. "בדין הוא שתקדום החודש לפרה, שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני נשרפה הפרה, ולמה פרה קודמת שהיא טהרתן של כל ישראל"^{נה}.

כן פסק גם הגר"ע יוסף, שיש לחלק בין פרשת שקלים לפרשת פרה, אך מטעם אחר, שלדעתו יש להחמיר יותר בפרשת פרה, בגלל שיטת הפוסקים שחיובה הוא מדאורייתא^{נד}.

[מט] מסכת מגילה דף כט ב: [נא] מסכת מגילה דף יג ב: [נב] שו"ת מהר"ם שיק חלק או"ח סימן שלה, שו"ת גנת ורדים כלל א סימן לה: [נב] משנ"ב תרפ"ה סק"ב, יחוד'ד חלק ג סימן נב, הגר"מ אליהו במקראי קודש פרק א הערה כ. אך בתורת המועדים (סימן ב סעיף כב) כתב שישלימו בלא ברכה: [נג] משנ"ב תרפ"ה סק"ב, וכן מפורש בשערי אפרים שער ח אות צה: [נד] ירושלמי מגילה פרק ג הלכה ה: [נה] ציץ אליעזר חלק יד סימן סו: [נו] יחוד'ד חלק ג סימן נב:

שאלות ותשובות חודש אדר

לפיכך, אם לא קראו את פרשת פרה בזמנה, ישלימו אותה ב'שבת החודש', כאשר יקדימו את קריאת פרשת פרה, ולאחריה יקראו את פרשת החודש, ויפטירו את הפטרת 'החודש'^נ.

לגבי **פרשת זכור**, תלוי הדבר במחלוקת הנ"ל בין ה'ציץ אליעזר' לגר"ע יוסף; לדעת הגר"ע יוסף, יש להחמיר במקום חשש דאורייתא, אכן יש להשלים את פרשת זכור בשבת הבאה אם לא קראוה בזמנה^{נח}. אך לדברי ה'ציץ אליעזר', רק בפרשת פרה צריך להשלים, שזהו דין מיוחד בפרשת פרה ששייכת גם ב'שבת החודש', אך בפרשת זכור יש לנקוט כדברי המשנה ברורה שאין לה תשלומין^{נט}.

לגבי **פרשת החודש** - לא מצינו מי שכתב שיש להשלים אותה, ולכן בוודאי שיש לנקוט כדברי המשנה ברורה, שסתם וכתב שאין תשלומין לארבע הפרשיות^ס.

לסיכום: פרשת שקלים - אין לה תשלומין. פרשת זכור - למשנה ברורה אין לה תשלומין, ולגר"ע יוסף יש לה תשלומין. פרשת פרה - יש לה תשלומין. פרשת החודש - אין לה תשלומין.

שאלה 4. קריאת 'זכור' בלי מניין

ח"ת"ס שו"ת צא"ת בשבת זכור' באקו"ס שאין בו מניין, אנה יאשו?

בתרומת הדשן נאמר שהחייב מדאורייתא הוא לקרוא את פרשת זכור במנין דווקא^{סא}. כך נפסק בשולחן ערוך, שכיון שיש אומרים שחייב קריאת זכור הוא מן התורה, הכל צריכים לבוא בשבת זו למקום שיש בו מנין לשמוע את קריאת זכור^{סב}.

[נז] ציץ אליעזר חלק יד סימן סו, יחוד'ד חלק ג סימן נב: [נח] חזו"ע עמוד כד. אם השבת הבאה היא 'שבת פרה' - יקדימו קריאת 'זכור' לקריאת 'פרה' ויפטירו את הפטרת 'פרה' (תורת המועדים סימן ב סעיף כג): [נט] עיין גם בשבט הלוי חלק ד סימן עא שכתב כעין זה: [ס] משנ"ב תרפה סק"ב, אך בתורת המועדים (סימן ב סעיף כב) כתב שישלימו בלא ברכה: [סא] תרומת הדשן סימן קח: [סב] שו"ע תרפה סעיף ז:

שאלות ותשובות חודש אדר

עם זאת כתב הרמ"א, שאם אינם יכולים לבוא למקום שיש בו מנין, בכל זאת יקראו 'זכור' בטעמים כראוי¹⁰¹. הפוסקים ביארו שהכוונה היא שיקראו 'זכור' מתוך ספר תורה, אך לא יברכו על כך את ברכות התורה¹⁰².

לפי תרומת הדשן הנ"ל, אין יוצאים בקריאה זו ידי חובת המצוה מן התורה. אך רבים כתבו שלא מצינו חיוב מן התורה לקרוא את פרשת זכור במנין דווקא, והחיוב לקרוא במנין אינו אלא תקנה מדרבנן, ובקריאה הזו שקוראים ביחידות ניתן לצאת ידי חובת הקריאה דאורייתא¹⁰³.

שאלה 5. השלמת 'זכור' במהלך השבת

ח"י"טם שלא הציט לביית הכנסת בשחיית בשבת זכור, האם יכולים בהמשך השבת לקרוא את פרשת זכור? ח"י"טם שלא הציט לביית הכנסת בשחיית בשבת זכור, האם יכולים בהמשך השבת לקרוא את פרשת זכור?

בשאלה 2 התבאר שניתן לקרוא את פרשת 'זכור' במשך כל השבת. לכן אם מתאפשר במהלך השבת, יאספו החיילים מנין ויקראו 'זכור' מתוך ספר תורה בברכה, ויאמרו חצי קדיש. אם הדבר מתאפשר בזמן תפילת מנחה, יקראו הכהן והלוי את פרשת השבוע הבאה, והשלישי יגלוּל ויקרא את פרשת זכור¹⁰⁴.

[101] רמ"א תרפה סעיף ז: [102] משנ"ב תרפה ס"ק יז, ילקו"י מועדים עמוד רעב, קשרי מלחמה חלק ג סימן נב. נראה קצת שבמקרה זה צריך כל אחד מהחיילים לקרוא את פרשת זכור בעצמו, כדמצינו לעניין קריאת מגילה שלא בעשרה, בשו"ע תרפט סעיף ה: [103] שעה"צ תרפה אות ה, ילקו"י מועדים עמוד רנט הערה יב, וכן הוא דעת הגר"ש ישראלי והגר"א נבנצל (מקראי קודש פרק א הערה נז). אך דעת הגר"מ אליהו (מקראי קודש פרק א הערה נח) היא שאין יוצאים ידי חובה בקריאה ביחידות, ולפיכך, אם אחרי שקראו ביחידות נודמן להם מנין, צריכים הם לקרוא שוב במנין: [104] עיין הערה י"ז.

שאלה 6. קריאת 'זכור' בלי ספר תורה

חילוקי שפטים ב'שבת זכור' באקוסי שאין בו ספר תורה, האם יכולים לקרוא את פרשת זכור מתוך חומש?

הגמרא במגילה דנה בעניין הדין שהקורא את המגילה בעל פה לא יצא, ואומרת: "מנלן? אמר רבא: אתא זכירה זכירה - כתיב הכא: והימים האלה נזכרים, וכתיב התם: כתב זאת זכרון בספר - מה להלן בספר אף כאן בספר. וממאי דהאי זכירה קריאה היא דלמא עיון בעלמא? לא סלקא דעתך, דתניא: זכור - יכול בלב? כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים 'זכור'? - בפה"ס¹.

מבואר בגמרא שמדאורייתא אין מצות זכירת עמלק מתקיימת אלא בקריאה בפה מתוך ספר. הפוסקים נקטו שהכוונה היא שצריך לקרוא את פרשת זכור דווקא מתוך ספר תורה כשר, ואין יוצאים ידי חובה בקריאה מחומש"ס².

אמנם אם החיילים נמצאים במקום שאין בו ספר תורה, בכל זאת ראוי שיקראו את פרשת זכור מתוך חומש מודפס ללא ברכה"ס³. חיילים אלו ינהגו כדין מי שלא קרא את פרשת זכור, שמבואר בשאלה 7 שראוי לכוון לצאת ידי חובה בקריאת 'זכור' בפרשת 'כי תצא'.

אם בהמשך השבת יוכלו להתאמץ ולהשיג ספר תורה לקריאת זכור, עליהם לקרוא 'זכור' מתוך ספר התורה אפילו בשעה מאוחרת יותר, וכפי שמבואר בשאלה 1, בשאלה 2 ובשאלה 5.

[סז] מסכת מגילה דף יח א: [סח] פרי מגדים קמג משבצות זהב ס"ק א, שו"ת עין יצחק סימן א, יחו"ד חלק ג סימן נג, וכן כתב במקראי קודש פרק א סעיף כב בשם הגר"ש ישראלי והגר"מ אליהו: [סט] כה"ח תרפ"ה ס"ק לה, חזו"ע עמוד ז, וכן משמע מהמשנ"ב תרפ"ה ס"ק יז:

שאלה 7. חייל שלא קרא 'זכור'

כי צדק יימנע חייל אשר לא נכח באותה הקריאת פרשת זכור?

התבאר בשאלה 6 שמצות זכירת עמלק מן התורה היא בקריאה מתוך ספר תורה. עם זאת, לא נאמר בתורה שצריך לקרוא את פרשת 'זכור' דווקא, ולפי זה כתב המגן אברהם שניתן לצאת ידי חובה במצוה זו גם בשמיעת פרשת 'ויבוא עמלק' שקוראים בפורים, ומקיימים בכך גם את תקנת חז"ל שתיקנו לקרוא 'זכור' סמוך לפורים כדי לסמוך את זכירת עמלק למעשה המן.^א

לעומת זאת, המשנה ברורה הביא את מה שכתב הרמב"ן בביאור מצות זכירת עמלק: "שלא תשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם: כך עשה לנו הרשע, ולכך נצטוונו למחות את שמו", ועל פי זה כתב המשנה ברורה שאין יוצאים ידי חובה בקריאת 'ויבוא עמלק', משום שבפרשה זו לא נזכרת המצוה למחות את עמלק.^ב

לפיכך, **מי שלא שמע את קריאת 'זכור', עליו לבקש בשבת פרשת 'כי תצא' מבעל הקורא שיכוון להוציא ידי חובה בקריאת 'זכור', ויתכוון לצאת בקריאה זו, ובכך יצא ידי חובת המצוה.^ב**

[ע] מגן אברהם תרפה ס"ק א: [עא] משנ"ב תרפה ס"ק טז: [עב] מקראי קודש פרק א סעיף כה בשם הגר"ש ישראלי, חזו"ע עמוד ז, אך לדעת הגר"מ אליהו צריך לעשות כדברי המגן אברהם ולצאת ידי חובה ב'ויבוא עמלק', כדי להסמיך את זכירת מחיית עמלק לפורים (חוברת הלכות פורים סעיף יז, ועיין קשרי מלחמה חלק ג סימן נא):

שאלה 8. קריאת 'זכור' בציבור מעורב מעדות שונות

הבית כנסת שהציבור מצוי בה איננו בני עדות שונות (אשכנזים, ספרדים ותימנים), האם יכולים כולם לקרוא יחד חובה בקריאה אחת של 'זכור'?

מעיקר הדין, הכל יכולים לצאת ידי חובה בכל המבטאים המקובלים בעדות ישראל^ע, וכן בספרי תורה הכתובים לפני מנהגי כל העדות^ע. עם זאת, יש הסוברים שכיון שמחמירים בקריאת 'זכור', ראוי לכל אחד להקפיד לשמוע את הקריאה כמנהג אבותיו^ע, וכן מתוך ספר תורה הכתוב כמנהג אבותיו^ע.

כך נהגו בקהילות רבות המשותפות לעדות שונות, לקרוא את קריאת זכור בכמה נוסחים שונים ברצף. לפיכך, יש לאפשר לחייל הרוצה, להוסיף עוד קריאה ולקרוא בנוסח אבותיו^ע. באשר לספר התורה, ראוי להוציא ספר תורה שמתאים למנהג רוב המתפללים במקום, וכולם יצאו בו ידי חובה^ע.

[עג] אג"מ חלק ג סימן ה, יחוד חלק ו סימן יט, הליכות שלמה מועדים פרק יח סעיף א, הגר"ש אלישיב בחזו"ע עמוד ט (ס"ק טו), הלכות חגים לגר"מ אליהו עמוד 398, הגר"ש משאש והגר"ש ישראלי במקראי קודש פרק א הערות מ-מב, פניני הלכה זמנים פרק יד סעיף ו: [עד] יחוד חלק ב סימן ג וחלק ו סימן נו, הלכות חגים לגר"מ אליהו עמוד 398, מקראי קודש פרק א הערה מ-מא בשם החזון איש, הגר"ש אוירבך, הגר"ש ישראלי, והגר"ש ישראלי: [עה] יחוד חלק ו סימן יט, הלכות חגים לגר"מ אליהו עמוד 398, הליכות שלמה מועדים פרק יח סעיף א, פסקי תשובות תרפה אות י בשם מקראי קודש לגרצ"פ פראנק פורים סימן ז ותשובות והנהגות חלק א סימן קנד, פניני הלכה זמנים פרק יד סעיף ו. אך עיין במקראי קודש פרק א סעיף יז, שלדעת הגר"ש משאש והגר"ש ישראלי אין קפידא בכך כלל: [עז] פסקי תשובות תרפה אות י בשם מועדים וזמנים חלק ב סימן קסו, הלכות חגים לגר"מ אליהו עמוד 398, עיין במקראי קודש פרק א סעיף יז שכן היא דעת הגר"ש משאש, אך לדעת הגר"ש ישראלי אין בכך קפידא: [עז] הגר"מ אליהו במקראי קודש פרק א סעיף מב: [עח] הגר"א נבנצל במקראי קודש פרק א סעיף מב, אך לדעת הגר"מ אליהו שם טוב גם להחליף את ספר התורה:

שאלה 9. קריאת 'זכור' מספר תורה פסול

ח"י"ס ש"מ"א'ס בשבת 'זכור' באקום ש"ס בו ריק ספר תורה פסול, כיצד ינהגו?

השולחן ערוך פסק שלא ניתן לברך על ספר תורה פסול, אפילו כשאין ספר תורה אחר^ט. לפיכך, אם ידוע שספר התורה פסול, אינם צריכים לקרוא את פרשת השבוע, אולם את פרשת 'זכור' יקראו אך לא יברכו על הקריאה. כמו כן, אם נמצאה טעות בספר התורה באמצע הקריאה בספר התורה, ישלימו את קריאת הפרשה בלא ברכות, ויקראו גם 'זכור' בלא ברכות^א.

אך הרמ"א מיקל בדין קריאה בספר תורה פסול, שבמקום שאין ספר תורה אחר ניתן לקרוא בברכה בחומש אחר מאותו חומש שנמצאה בו הטעות^א. לכן, **אם נמצאה טעות בספר התורה בחומש שמות, יכול אשכנזי לקרוא את פרשת זכור שבספר דברים בברכה.**

כמו כן, אפילו אם נמצאה הטעות בפרשת זכור עצמה ואין ספר תורה אחר, נהגו האשכנזים להקל שעולה שבירך בתחילה ונמצאה טעות תוך כדי קריאתו, משלים ומברך את הברכה האחרונה^ב.

[עט] עיין שו"ע קמג סעיף ג, משנ"ב ס"ק כט: [פ] על פי ילקו"י קמג סעיף יב. למנהג האשכנזים, אם נמצאה הטעות באמצע אחת העליות, ימתין אותו עולה ויברך ברכה אחרונה לאחר פרשת זכור, כדלקמן (משנ"ב קמג ס"ק כט): [פא] רמ"א רמג סעיף ג. הספרדים אינם נוהגים להקל בכך - כה"ח קמג ס"ק מד: [פב] משנ"ב קמג ס"ק כט. הספרדים אינם נוהגים להקל בכך - ילקו"י סימן קמג סעיף יב:

שאלה 10. התברר שמספר התורה היה פסול

ח"י"ס שקראו את פרשת זכור, ולאחר מכן התברר שמספר התורה היה פסול, האם צריכים לחזור ולקריא 'זכור' בספר כשר?

רבים מן הראשונים כתבו לגבי כל קריאה בתורה, שאם נמצאה טעות בספר התורה, התברר למפרע שלא יצאו ידי חובה כלל, וצריכים לקרוא שוב בספר כשר. מנגד יש שיטות שסוברות שיוצאים ידי חובה גם בספר פסול. לפיכך, אם נמצא פסול בעת קריאה בספר תורה, ממשיכים לקרוא בספר כשר מהמקום שבו נמצאה הטעות.²⁰

אולם בקריאת זכור לא ניתן להקל כך, שהרי בזה יש מצוה מדאורייתא לקרוא את פרשת זכור מתוך ספר תורה דווקא, ואם קראו בספר תורה פסול לא יצאו ידי חובה. לפיכך, אם מצאו בשבת 'זכור' שהספר שקראו בו היה פסול, ישוּבו ויקראו 'זכור' מתוך ספר כשר, אך בלא ברכה.²¹

אך אם מצאו את הטעות רק לאחר השבת, אין צריך לחזור ולקרוא 'זכור'.

[פג] שו"ע קמג סעיף ד, בית יוסף יורה דעה רעט: [פד] פרי מגדים קמג משבצות זהב סק"ב. אך בשו"ת בצל החכמה חלק ו סימן מג הביא כמה פוסקים שלדעתם יוצאים ידי חובת קריאת פרשת זכור גם מספר תורה פסול, ועל פי זה כתב שאם יש טרחה בדבר, יכולים לכוון לצאת ידי חובה בזיבוא עמלק' בפורים: [פה] הליכות שלמה תפילה פרק יב סעיף מב, פסקי תשובות קמג אות י:

שאלה 11. יציאה מחוץ לתחום לקריאת 'זכור'

ח"ס צמח שארית בארץ ישראל, אך בישור סמוך הנמצא אחרת לתחום ק"ט ארץ, האם איתר לנו ללכת לשם לקריאת 'זכור'?

עקב חשיבות מצות קריאת פרשת זכור, צריך לעשות מאמץ ולהגיע למקום בו קיים מנין, אך אין לחייל לצאת מחוץ לתחום שבת אף לצורך קריאת פרשת זכור שהיא מצוה מהתורה, וכן אין לצאת עם חפצים (כולל נשק) מחוץ לעירוב¹⁹.

אם המרחק עד מקום הקריאה הוא עד 2600 מ'²⁰, יוכל החייל להכין 'עירוב תחומין' לפני שבת ולצעוד בשבת לישוב. באשר לאופן הנחת העירוב יש לפנות לרב הצבאי היחידתי.

אולם כאשר שוהים במוצב עשרה חיילים לפחות, מתקיים שם דין 'מחנה', ומותר לצאת מחוץ לתחום שבת' עד למרחק של 11 ק"מ לשם שמיעת פרשת זכור²¹. את הנשק יש לשאת ב'הצלב' על הצואר, שבאופן זה לדעת ערוך השולחן נחשב הנשק לתכשיט²², ומותר לצאת כך בשעת הדחק²³, בתנאי שלא יטלטל בכיסי מדיו שום חפץ.

[19] כן כתבו הגר"ז אוירבך, הגר"ש מן החר והגר"ד ליאור במכתביהם בנספחים שבסוף מקראי קודש: [19] בהנחת 'עירוב תחומין' קונה שביחה במקום העירוב, ומותר לו ללכת בשטח דמיו ריבוע סביב אותה נקודה – 2,000 אמה עד צלע הריבוע ו-2,800 עד הקרן, ומאחר ובכוחו לקבוע את כיוון הריבוע, ניתן להניח את העירוב במרחק 2,805 אמה ממקומו, ומה'עירוב' יוכל ללכת כמרחק הזה, בסך הכול 5,610 אמה, שהם 2,600 מטר (הלכה כסדרה בצה"ל חלק ג עמוד 186). ביישוב עצמו מותר ללכת רק עד סוף התחום, ולא בחלק שמחוץ לתחום: [פתח] משיב מלחמה חלק א סימן ד, וכן כתב הגר"ש גורן במכתב המובא במקראי קודש בנספח ג: [פט] ערוך השולחן שא סעיף נא: [צ] הגר"ש גורן (במקראי קודש בנספח ג), ועיין ספר 'הצבא כהלכה בצה"ל' פרק ג הערה 39:

שאלה 12. 'זכור' במנין או מגילה במנין

ח"ד שנת 1863 בהיסטוריה של בני ישראל, ויכח לצאת לביטול לשיבת צבוי או לפוריות, האם עלינו להעמיד קריאת 'צבוי' במנין או קריאת מגילה במנין?

בשאלה 7 התבאר שנחלקו הפוסקים אם ניתן לצאת ידי חובת מצות זכירת עמלק בפרשת 'ויבוא עמלק' בפורים. המגן אברהם כתב שניתן לצאת ידי חובה בכך, ולכן כתב שעדיף להיות בפורים במקום שיש בו מנין, שבכך ירויח גם קריאת מגילה וגם זכירת עמלק במנין ^{צא}.

אך למעשה נקטו הפוסקים שאין יוצאים ידי חובת מצות זכירת עמלק ב'ויבוא עמלק', ולפיכך יש להעדיף את קריאת 'זכור' במנין, כיון שהיא מדאורייתא, ובקריאת המגילה ניתן לצאת ידי חובה גם בלא מנין ^{צב}.

שאלה 13. חיוב אשה בשמיעת 'זכור'

האם מותר לאשה לנטוש את בעלה הנשאר בשבת צבוי בצהא, וכך להפסיק את מצות שמיעת פרישת צבוי במנין במקום מגוריה?

יש שכתבו שאף נשים חייבות במצות זכירת מעשה עמלק ^{צא}, שהרי אין זו מצוה שהזמן גרמא, שמן התורה אין למצוה זו זמן קבוע. לפיכך נהגו נשים רבות להקפיד לבוא לבית הכנסת לשמוע את קריאת 'זכור' ^{צב}. אך בספר החינוך כתב שמן הדין נשים פטורות ממצוה זו, משום שאינן בנות מלחמה ומלחמת עמלק אינה מוטלת עליהן ^{צב}, וכדבריו נקטו הפוסקים למעשה ^{צב}.

[צא] מגן אברהם תרפה ס"ק א: [צב] משנ"ב תרפה ס"ק טז, כה"ח ס"ק לד, אך עיין קשרי מלחמה חלק ג סימן נא: [צג] מנחת חינוך מצוה תרג, שו"ת בנין ציון החדשות סימן ח בשם רבי נתן אדלר: [צד] חזו"ע עמוד י, מנחת יצחק חלק ט סימן סח: [צה] ספר החינוך מצוה תרג: [צו] יחז"ד חלק א סימן פד, מקראי קודש פרק א סעיף יט בשם הגר"ש ישראלי והגר"מ אליהו. אשה שהתרגלה להקפיד לשמוע 'זכור' יש בכך משום נדר, אך יש מקום להקל בכך במקום שהתעורר קושי לקיים את הנדר - עיין משנ"ב תקפא ס"ק יט (שעדיף להחמיר לעשות היתר נדרים), שעה"צ אות לג, ובי"א חלק ב סימן ל סעיפים ה-ו, יחז"ד חלק א סימן מא:

לפיכך, מותר לאשה לנסוע בערב שבת זכור לבעלה הנמצא בצבא, גם אם על ידי כך לא תשמע קריאת פרשת זכור במנין ומתוך ספר תורה, ובפרט, ששביתה יחד עם בעלה זו דבר מצוה, ויש מקום לומר שהדבר נחשב כמי שלצורך מצוה מכניס את עצמו לאונס לפני זמן חיוב מצוה אחרת¹².

שאלה 14. צירוף מי שכבר שמע 'זכור' למניין

האם יוצאים ידי חובה בקריאת פרשת 'זכור', כאשר חלק מהמניין כבר שמע את הקריאה יוצאים ידי חובה?

הר"ן במסכת מגילה כתב יסוד בכל המצוות שצריך בהן מנין: "כל אותם דקחשיב התם (-אין פורסין על שמע, ואין עוברין לפני התיבה, ואין נושאין את כפיהם, ואין קורין בתורה... פחות מעשרה) - חובת ציבור הם, ואין עושין אותם אלא אם כן עשרה או רובם מחוייבים בדבר, כגון שלא שמעו קדיש וברכו. אבל במגילה לא בעינן עשרה אלא משום פרסומי ניסא, הלכך אפילו בשביל יחיד קורין אותה בעשרה אף על פי שיצאו הם, כיון שהיחיד לא יצא"¹³.

לפי זה נראה שהשאלה שבנידוננו בנוגע לפרשת זכור תלויה במחלוקת שנתבארה לעיל בשאלה 4; לפי תרומת הדשן, החיוב מדאורייתא הוא שכל יחיד יבוא לשמוע קריאת זכור במניין¹⁴, ואין זה חובת הציבור בלבד. לכן, לפי דברי הר"ן יהיה ניתן לקרותה גם עבור יחיד שלא שמע, אפילו אם שאר המנין כבר יצא.

אך רבים חלקו על תרומת הדשן וכתבו שלא מצינו חיוב מן התורה לקרוא את פרשת זכור במנין דווקא, והקריאה במנין אינה אלא תקנה דרבנן¹⁵. לפי שיטה זו נראה שהתקנה לקרוא בציבור עם ברכות התורה היא ככל קריאה בתורה שהיא 'חובת הציבור', ואין עושים אותה אלא ברוב מנין המחוייב.

[צ2] קשרי מלחמה חלק ד סימן ל (על פי השו"ע סימן רמח): [צח] ר"ן על הרי"ף מגילה דף ג א, הובא להלכה בבית"ל קמג ד"ה "בפחות מעשרה", וביבי"א חלק ח סימן יד: [צט] תרומת הדשן סימן קח: [ק] שעה"צ תרפה אות ה, ילקו"י מועדים עמוד רנט הערה יב, וכן הוא דעת הגר"ש ישראלי והגר"א נבנצל (מקראי קודש פרק א הערה נז). אך דעת הגר"מ אליהו (מקראי קודש פרק א הערה נח) היא שאין יוצאים ידי חובה בקריאה ביחידות:

לפיכך, אם יש פחות משישה חיילים שלא שמעו 'זכור', יקפידו לכתחילה לקרוא 'זכור' במנין כדי לחשוש לשיטת תרומת הדשן, אך לא יברכו על קריאה זו את ברכות התורה^{קא}.

שאלה 15. צירוף חילונים למניין ל'זכור'

האם לצורך קריאת פירוש זכור ניתן לצרף למנין חיילים שאינם מצויים?

רבים מהפוסקים כתבו באופן עקרוני, שמי שאינו מאמין בתורה או שבשאת נפש אינו שומר את המצוות, אינו יכול להצטרף למנין לכל דבר שבקדושה^{קב}.

בימינו נוהגים להקל יותר בדבר משום שניתן להחשיבם כאנוסים וכתנינוקות שנשברו^{קג}, ויש שהקלו אפילו אם הם באים לבית הכנסת רק כדי 'לעשות טובה' לחבריהם הדתיים^{קד}.

למעשה, ניתן להקל בדבר כאשר החיילים באים מרצונם הגמור לבית הכנסת, שבכך מראים שהם מאמינים בה' ובתורתו, ומצטרפים למנין^{קה}.

[קא] כך עולה מדברי הגר"ש מן ההר במקראי קודש נספח ו: [קב] משנ"ב סימן נה ס"ק מה-מו, שו"ת רב פעלים חלק ב סימן יא. אך באג"מ חלק א סימן כג כתב שמצטרפים: [קג] שו"ת מלמד להועיל חלק א סימן כט, שו"ת בנין ציון החדשות סימן כג, הגר"ש גורן במקראי קודש (נספח ג), הגר"ש"ז אורבך באשי ישראל פרק טו הערה נב, הגר"א שפירא בספר 'הצבא כהלכה' עמוד תלא, ילקו"י קמג סעיף ג (על פי החזון איש יורה דעה סימן ב ס"ק כח), 'כחיצים ביד גיבור' חלק א עמוד 23. אמנם יש שהקלו בכך רק כאשר מאמינים בה' ובתורתו - שו"ת 'במראה הבוק' חלק א סימן ז, הגר"ד ליאור במקראי קודש (נספח ה), ועיין במקראי קודש פרק א סעיף כג ובנספח ח, שהגר"מ אליהו והגר"ח קנייבסקי מחמירים בכל גווני: [קד] הגר"ש גורן במקראי קודש (נספח ג): [קה] הגר"מ אליהו והגר"א נבנצל במקראי קודש פרק א סעיף כג:

שאלה 16. השלמת 'זכר למחצית השקל'

חי"ל שלא נתן זכר למחצית השקל, האם עלינו להשלים נתונה זו?

בזמן בית המקדש היו מתחילים לתת 'מחצית השקל' מראש חודש אדר, ונמשך זמן נתינתה עד ראש חודש ניסן, שאז החלו לקנות את קרבנות הציבור מהכסף החדש שנאסף. לפיכך, **כל חודש אדר מתאים לנתינת 'זכר למחצית השקל'**.

עם זאת, **המנהג הוא לתת את הכסף בסמוך לפורים** כדי לקיים את מאמר חז"ל שמקדימים את שקלי ישראל לשקליו של המן^ק, והאשכנזים נותנים בתענית אסתר כדי שתהיה הצדקה לכפרה בצירוף עם התענית^ק.

לפיכך צריך לתת 'זכר למחצית השקל' מתחילת חודש אדר ועד פורים, ואם חייל יוצא לפעילות בתענית אסתר, יכול הוא לקחת סכום כסף לצורך כך שיפריש אותו לצדקה במקום שבו הוא נמצא. אך בדיעבד, אם לא הפריש 'זכר למחצית השקל' לפני פורים, ניתן להשלים זאת עד סוף חודש אדר^ק.

[קז] מסכת סופרים פרק כא הלכה ד: [קח] רמ"א תרצד סעיף ד, כה"ח תרצד ס"ק כה: [קט] הלכות חגים לגר"מ אליהו עמוד 401 (וכתב שאם לא נתן עד ראש חודש ניסן יתן אפילו אחר כך), הגר"ש ישראלי במקראי קודש פרק ב סעיף י:

דיע פורים

חובת קריאת המגילה

א. חובה לקרוא את המגילה בלילה וביום. זמן הקריאה בלילה הוא מצאת הכוכבים עד עלות השחר, וביום מהזריחה עד השקיעה (ועיין בשו"ת פורים שאלות 10-8 בנוגע למי שלא יכול לקרוא בזמנים אלו)^פ.

ב. לכתחילה יש לקרוא את המגילה במנין, ואם אין מנין צריך לקרוא ביחיד^{קא}. (בשנה של 'פורים משולש' - חיילים 'מוקפים' צריכים להקפיד הקפדה יתירה לשמוע את המגילה במנין, ואם חייל קורא ביחיד - אשכנזים נוהגים שלא לברך על הקריאה^{קב}).

ג. אם קוראים את המגילה בלי מנין - על כל חייל שיוודע לקרוא בעצמו כראוי, להקפיד במידת האפשר שלא לצאת ידי חובה בקריאה הכללית, אלא יקרא את המגילה לעצמו מתוך מגילה כשרה^{קג}.

[קי] שו"ע תרפו סעיף א, משנ"ב סק"א-סק"ה, ילקו"י מועדים עמודים רפב-רפג: [קיא] שו"ע תרצ סעיף יח. הרמ"א (תרצ סעיף יח) הסתפק אם נשים מצטרפות למנין, ולגבי מנין של עשר נשים - עיין בפרי חדש (תרצ ס"ק יח) ובפרי מגדים (תרצ אשל אברהם ס"ק כד) שניתן לקרוא כך לכתחילה, וייתכן שכשיש עשר נשים, גם הגברים שעימם מצטרפים למנין לכתחילה: [קיב] משנ"ב תרצ ס"ק סו. אך ביבי"א (חלק ו סימן מו) כתב שיש לברך גם במקרה זה, וכן כתב גם בהליכות שלמה מועדים פרק כא סעיף ד: [קיג] שו"ע תרפט סעיף ה. צריך לעיין עד כמה אדם מחויב להכין מראש את הקריאה כדי שיוכל לקרוא בעצמו, ועוד צריך לעיין איזו רמה של חוסר ידיעה צריך כדי להחשיב אדם כ'לא בקיא':

ד. גם חיילות חייבות במקרא מגילה בלילה וביום^{ק"י}. אם אין חייל שיקרא עבורן - חייבות לקרוא בעצמן^{ק"ט}, ומנהג האשכנזים הוא שבמקרה זה תברכנה "לשמוע מקרא מגילה"^{ק"ט}.

ה. חייל שכבר יצא ידי חובת הקריאה, יכול לקרוא שוב את המגילה כדי להוציא חיילים נוספים ידי חובת המצוה^{ק"י}. יש אומרים, שאם אחד מהשומעים יודע לברך את הברכות, עדיף שהוא יעמוד ויברך ולא הקורא^{ק"י}, אמנם האשכנזים לא נהגו להחמיר בכך^{ק"ט}.

ו. חייל שיצא ידי חובתו וקורא את המגילה לחיילות - אשכנזים נוהגים שאחת החיילות תברך "לשמוע מקרא מגילה"^{ק"ב}, ספרדים - יש מהם הנוהגים שאין מברכים כלל^{קכ"א}, ויש הנוהגים שחיילת תברך "על מקרא מגילה"^{קכ"ב}.

כשרות המגילה

ז. אין לקרוא אלא מתוך מגילה כשרה הכתובה על קלף^{קכ"ג}.

[קיד] שו"ע תרפט סעיף א: [קטו] נחלקו הפוסקים אם אשה יכולה להוציא גברים ידי חובה (עיין שו"ע תרפט סעיף ב, חזו"ע עמוד נז), ויש שהחמירו עוד שלכתחילה יצאו הנשים דווקא בקריאה של גבר (משנ"ב תרפט ס"ח, הלכות חגים לגר"מ אליהו עמוד 405). בכל מקרה, אשה שכבר שמעה את הקריאה אינה יכולה להוציא אפילו אשה אחרת ידי חובה (ביה"ל תרפט ד"ה "ונשים" בשם האשל אברהם): [קטז] משנ"ב תרפט סק"ח: [קצו] שו"ע תרצב סעיף ג, משנ"ב תרצב סק"י: [קצח] משנ"ב תרצב סק"י, כה"ח תרצב ס"ק יד, הגר"מ אליהו במקראי קודש פרק ט הערה כב, ובאופן דומה כתב ביבי"א חלק ד סימן כג אות יג: [קצט] משנ"ב תרצב סק"י: [קכ] לוח ארץ ישראל, הליכות שלמה מועדים פרק יט סעיף ג. אך עיין פניני הלכה זמנים (פרק טו סעיף ז), שרביים נוהגים שהקורא מברך עבור כולן: [קכא] כן היא דעת הבן איש חי הלכות פורים (שנה א תצוה) סעיף א, וכן כתב בהלכות חגים לגר"מ אליהו עמוד 405: [קכב] כן היא דעת הגר"ע יוסף בחזו"ע עמוד נג. הוא כתב שהקורא מברך, אך עיין לעיל בסעיף ה, שכתבנו שעדיף השומעים יברכו לעצמם: [קכג] שו"ע תרצא סעיף א:

ח. לכתחילה עדיף לקרוא ממגילה ללא טעויות, אך מן הדין טעויות בכתיבת המגילה אינן פוסלות את המגילה (להבדיל מספר תורה)^{קכ}.

ט. אם קוראים בציבור במגילה שיש בה טעויות, מברכים על הקריאה. אך יחידים הקוראים במגילה כזו - לא יברכו, למרות שהם יוצאים בקריאה זו ידי חובה^{קכ}.

סדר התפילה

י. בערב: מתפללים ערבית, אומרים קדיש (אשכנזים: 'קדיש תתקבל'^{קכ}, ספרדים: 'חצי קדיש'^{קכ}), קוראים את המגילה, אומרים "ארור המן..."^{קכ} (אשכנזים מתחילים מ'אשר הניא'^{קכ}), 'ואתה קדוש'^{קכ}, קדיש שלם (לספרדים: עם 'תתקבל'^{קכ}), ומסיימים את התפילה כבכל ערב.

יא. כשחל פורים במוצאי שבת, הספרדים אומרים 'ויהי נועם' לפני קריאת המגילה^{קכ}, ואילו האשכנזים אומרים זאת לאחר הקריאה לפני 'ואתה קדוש'^{קכ}.

עושים הבדלה בבית הכנסת אחרי קריאת המגילה ואמירת 'ואתה קדוש'^{קכ}, אלא אם כן יש חיילים שאינם נשאים לקריאה. ספרדים נוהגים לברך 'בורא מאורי האש' לפני הקריאה במקום לברך בהבדלה^{קכ}.

[קכד] שו"ע סימן תרצ סעיף ג, משנ"ב ס"ק ז-ח וסק"ג: [קכה] הליכות שלמה מועדים פרק יט סעיף ב: [קכו] לוח ארץ ישראל: [קכז] חזו"ע עמוד קא: [קכח] שו"ע תרצ סעיף טז: [קכט] רמ"א תרצב סעיף א: [קל] שו"ע סימן תרצג: [קלא] חזו"ע עמוד קו: [קלב] חזו"ע עמוד סז ועמוד קו: [קלג] שו"ע תרצג סעיף א, באר היטב סק"ב: [קלד] רמ"א תרצג סעיף א, יחוד חלק א סימן עה: [קלה] חזו"ע עמוד סז ועמוד קו, הלכות חגים לגר"מ אליהו עמוד 404:

יב. בשחרית, קוראים בתורה בפרשת "ויבוא עמלק" (ספרדים קוראים פעמיים את הפסוק האחרון)^{קל}. אשכנזים קוראים את המגילה לפני 'אשרי' וּבֹא לְצִיּוֹן^{קל}, ואילו הספרדים קוראים לפני 'אתה קדוש קל'.

יג. מוסיפים 'על הניסים' בתפילות ובברכת המזון^{קלט}. שכח ולא אמר 'על הניסים' וסיים את הברכה - לא יחזור^{קמ}, אך בסוף ברכת המזון יוסיף: "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים (ונפלאות) כשם שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מרדכי ואסתר..."^{קמא}. הוא הדין אם שכח בתפילה, יאמר כן ב'א-להי נצור'^{קמב}.

סדר הברכות והקריאה

יד. נוהגים ששני אנשים עומדים מימין ומשמאל לקורא בעת קריאת המגילה, כמו בקריאה בתורה^{קמב}.

טו. לפני התחלת הברכות, נוהגים לפתוח את המגילה כולה, כך שתהיה מקופלת ולא מגולגלת^{קמב}. בסוף הקריאה גוללים את המגילה לתחילתה לפני שמברך את הברכה האחרונה^{קמה}.

[קלן] שו"ע ורמ"א תרצג סעיף ג: [קלז] לוח ארץ ישראל: [קלח] חזו"ע עמוד קח: [קלט] שו"ע תרצג סעיפים ב-ג. פרווים אומרים 'על הניסים' רק ביד, ומוקפים רק בט"ו (רמ"א תרצג סעיף ב): [קמ] רמ"א תרצה סעיף ב, משנ"ב תרצה ס"ק טו, חזו"ע עמוד צט ועמוד קפב: [קמא] רמ"א קפז סעיף ד (וסימן תרפב סעיף א), משנ"ב תרפב ס"ק"ה ותרצה ס"ק טו, חזו"ע עמוד קפב (וכתב בנוסח: "הרחמן יעשה עמנו"): [קמב] משנ"ב תרפב ס"ק"ד, חזו"ע עמוד צט (וכתב שיאמר "מודים אנחנו לך על הניסים..."): [קמג] מקור חיים (לבעל חוות יאיר) סימן תרצב סעיף א, חזו"ע עמוד ע: [קמד] שו"ע תרצ סעיף יז, משנ"ב ס"ק נו, הלכות חגים לגר"מ אליהו עמוד 405. בכה"ח ס"ק קד כתב שגם כשקוראה ביחידות יפתח את המגילה כאיגרת: [קמה] שו"ע תרצ סעיף יז, משנ"ב ס"ק נו, חזו"ע עמוד עה:

טז. לפני הקריאה בלילה מברך הקורא: 'על מקרא מגילה', 'שעשה נסים' ו'שהחיינו'. לאחר הקריאה מברך 'הרב את ריבנו', אם קראו בציבור^{קמ}.

יז. בקריאת היום אשכנזים חוזרים ומברכים את שלוש הברכות (ונכון שיכון ב'שהחיינו' על כל מצוות היום^{קמז}), אך ספרדים אינם מברכים 'שהחיינו'^{קמח}.

יח. אשכנזים נוהגים לעמוד בעת שמיעת הברכות^{קמט}, אך הספרדים נוהגים שרק הקורא עומד וכל הקהל יושב^{קנ}.

יט. בקריאה בציבור צריך הקורא לעמוד, אך הקורא ביחיד יכול לקרוא בישיבה, אך את הברכות יברך בעמידה^{קנא}.

כ. אחרי הברכה האחרונה נוהגים לומר: "ארור המן, ברוך מרדכי, ארורה זרש, ברוכה אסתר, וגם חרבונה זכור לטוב"^{קנב}. אשכנזים אומרים זאת בערב בפיוט 'אשר הניא', וביום אומרים רק 'שושנת יעקב'^{קנג}.

[קמז] שו"ע ורמ"א תרצב סעיף א, חזו"ע עמוד פט. עיין בהליכות שלמה פרק יט סעיף ו, שהיחיד אינו מברך אפילו אם כינס עשרה (שכבר שמעו את המגילה) לשמוע קריאתו. מברכים 'הרב את ריבנו' גם בקריאה לעשר חיילות - יבי"א חלק ח סימן נו. אך במנין שאין בו עשרה חיילים ואין בו עשר חיילות, אך יש עשרה מכולם ביחד - לא יברכו 'הרב את ריבנו' (ביצחק יקרא' לגר"א נבנצל על השו"ע תרצ סעיף יח): [קמז] משנ"ב תרצב סק"א: [קמח] שו"ע ורמ"א תרצב סעיף א: [קמט] שעה"צ תרצ אות א: [קנ] כה"ח תרצ ס"ק ב: [קנא] שו"ע תרצ סעיף א, משנ"ב תרצ ס"ק א, הלכות חגים לגר"מ אליהו עמוד 405: [קנב] שו"ע תרצ סעיף טז: [קנג] רמ"א תרצ סעיף א:

דינים לבעל הקורא

כא. הקורא צריך לשים לב שאם היה רעש ומילים מסוימות לא נשמעו היטב (כגון בהכאת המן), שיחזור שוב לקרוא את אותן מילים^{ק"י}.

כב. צריך להקפיד לקרוא "ומרדכי ישב" וכן "והמן נפל" בחולם, ואם טעה הקורא, צריך לתקנו ולהחזירו^{ק"י}. כמו כן צריך להחזירו אם לא הקפיד לקרוא במלרע: "בערב היא באה ובבוקר היא שבה"^{ק"י}.

כג. קוראים מהמילים "חמש מאות איש" עד המילה "עשרת" בנשימה אחת^{ק"י}. (כדאי שהקורא יעקוב ביד ימין בעמודה של שמות בני המן, וביד שמאל בעמודה של מילות "ואת", כדי שיקרא הכל מתוך המגילה כראוי^{ק"י}).

כד. נוהגים לקרוא במגילה^{ק"ט}: א. "להיקהל ולעמוד על נפשם להשמיד להרוג ולאבד" (ח, יא), וחוזרים וקוראים: "להשמיד ולהרוג ולאבד". ב. "ואיש לא עמד בפניהם" (ט, יב),

[קנד] חזו"ע עמוד עט: [קנה] משנ"ב תרצ ס"ק נא, חזו"ע עמודים עט-פ: [קנו] חזו"ע עמוד פ ס"ק נה, הגר"מ אליהו במקראי קודש פרק ז הערה עט. אך עיין בפניני הלכה זמנים (פרק טו סעיף י), שכתב שנראה שאם השינוי הוא כזה שרוב האנשים אינם מבינים את הכדל המשמעות - בדיעבד אין צריך להחזיר: [קנז] שו"ע ורמ"א תרצ סעיף טו. עיין עוד ברמ"א שכתב שבדיעבד יצא גם אם הפסיק ביניהם (וכן כתב בחזו"ע עמוד פו), ועיין עוד שם במשנ"ב ס"ק נד שמי שמשער שלא יצליח לקרוא את הכל בנשימה אחת, מוטב שיוותר על 'חמש מאות איש', ויקרא רק את עשרת בני המן בנשימה אחת: [קנה] הגר"א נבנצל במקראי קודש פרק ז הערה פג: [קנט] שו"ת קנין תורה חלק ה סימן פו, חזו"ע עמוד פז, לוח ארץ ישראל, פסקי תשובות תרצ אות ג. (עיין שם בחזו"ע בהערה סט, שבדיעבד יצאו ידי חובה גם אם לא הקפידו לכפול פסוקים אלו):

וחוזרים וקוראים: "ואיש לא עמד לפניהם". ג. יש אשכנזים הנוהגים כך גם בפסוק: "ויהי באמרם אליו יום יום" (ג, ד), שחוזרים וקוראים: "ויהי כאמרם".

כה. נוהגים שהקהל אומרים חלק מן הפסוקים בקול: "איש יהודי", (לספרדים: "בלילה ההוא". לאשכנזים: "חמש מאות איש"^{קס}), "ומרדכי יצא", "ליהודים היתה", "כי מרדכי היהודי"^{קסא}. הקורא יקפיד לחזור בקול רם על הפסוקים שהקהל אומרים^{קסב}.

כו. נוהגים שהקורא מגביה את קולו במילים "בלילה ההוא נדדה שנת המלך"^{קסג}.

כז. נוהגים לנענע את המגילה כשקוראים את המילים: "האיגרת הזאת"^{קסד}, "איגרת הפורים הזאת"^{קסה}.

דינים לציבור השומעים

כח. חובה לשמוע את קריאת כל המגילה, ומי שלא שמע אפילו מילה אחת לא יצא ידי חובה^{קסו}.

לפיכך, ראוי שכל אחד מהציבור יעקוב אחר הקורא מתוך מגילה מודפסת, כדי שאם 'יפספס' מילה תוך כדי הקריאה, ישלים אותה מיד בפיו, וימשיך לקרוא מתוך המגילה המודפסת שלפניו^{קסא}.

[קס] ערוך השולחן תרצ סעיף טו: [קסא] רמ"א תרצ סעיף יז, חזו"ע עמוד פד: [קסב] רמ"א תרצ סעיף ד, חזו"ע עמוד פה: [קסג] משנ"ב תרצ ס"ק נב, הלכות חגים לגר"מ אליהו עמוד 406: [קסד] משנ"ב תרצ ס"ק נב, הגר"מ אליהו במקראי קודש פרק ז הערה פו: [קסה] 'ביצחק יקרא' על המשנ"ב תרצ ס"ק נב, חזו"ע עמוד קח, הלכות חגים לגר"מ אליהו עמוד 406: [קסו] שו"ע תרצ סעיף ג: [קסז] משנ"ב תרצ ס"ק ס, חזו"ע עמוד עט:

כט. אם טעה הקורא וקרא באופן שהשתנתה המשמעות, צריך לתקן אותו ולהחזירו ממקום שטעה^{פס}.

מצוות היום

ל. 'מתנות לאביונים': צריך לתת שתי מתנות לשני אביונים^{סט}. מן הדין די בפרוטה לכל עני^פ, אך ראוי לתת לכל עני לפחות כמה שקלים כך שתהיה המתנה ראויה לקנות בה ארוחה^{קפ}. ניתן לחלק לעניים בפורים את דמי הזכר למחצית השקל^ל, ולצאת בכך ידי חובת 'מתנות לאביונים'^{קפב}. (חייל היודע שלא יודמנו בפניו אביונים בפורים - עיין בשאלה 28).

לא. 'משלוח מנות': יש לתת לכל הפחות לאדם אחד. המשלוח צריך להכיל לפחות שני מיני מזון שונים^{קפג}, וצריך לשלוח מכל מין כשיעור הראוי להתכבד^{קפד}. (נוהגים שלא לתת 'משלוח מנות' לאבל בתוך שנים עשר חודש על אביו ואמו^{קפה}).

[קסח] שו"ע תרצ סעיף יד, ביה"ל ד"ה "אין", חזו"ע עמוד עט-פ: [קסט] שו"ע תרצד סעיף א: [קע] משנ"ב תרצד סק"ב, חזו"ע עמוד קסו: [קעא] כה"ח תרצד סק"א, הגר"ע יוסף במקראי קודש פרק יא הערה ח, הלכות חגים לגר"מ אליהו עמוד 407: [קעב] ביה"ל תרצד ד"ה "ליתן" בשם הפרי מגדים: [קעג] שו"ע תרצה סעיף ד, ערוך השולחן סעיף יד, חזו"ע עמוד קכה: [קעד] ערוך השולחן תרצה סעיף טו, הגר"מ אליהו והגר"ש ישראל במקראי קודש פרק יב סעיף ד: [קעה] רמ"א תרצו סעיף ו, משנ"ב סק"כ, הלכות חגים לגר"מ אליהו עמוד 408, ילקו"י מועדים עמוד שמא. אך בחזו"ע (עמוד קצג) כתב שלא כך:

- לב.** סעודת פורים: חובה לאכול סעודה ביום הפורים^{קפ}, ומצוה להרבות במאכלים בסעודה זוק^{קפ}, ויש לאכול בה לחם^{קפ}. ראוי לאכול בשר בסעודה זוק^{קפ}, ולכלל הפחות עוף^{קפ}.
- יש לשתות יין בסעודת הפורים^{קפ}. חיילים הממלאים תפקידי שמירה ושאר משימות ביטחוניות המחייבים צלילות הדעת, צריכים להיזהר שלא להפריז בשתייה, ויכולים לצאת ידי חובתם בלגימה קלה בלבד^{קפ}.
- אם מתחילים את הסעודה לאחר חצות היום, יתפללו מנחה לפני הסעודה^{קפ}. כשחל פורים ביום שישי, ישתדלו לעשות את הסעודה בבוקר לפני חצות היום^{קפ}.
- לג.** צריך לקיים את שלוש המצוות הללו דווקא ביום הפורים, ולא בלילה^{קפ}. עם זאת, מצוה לשמוח ולהרבות קצת בסעודה גם בליל הפורים^{קפ}.
- לד.** גם חיילות חייבות במצוות 'משלוח מנות', 'מתנות לאביונים' וסעודת פורים^{קפ}.

[קעז] שו"ע תרצה סעיף א: [קעז] רמ"א בתחילת סימן תרצה, חזו"ע עמוד קע: [קעח] ערוך השולחן תרצה סעיף ז, חזו"ע עמוד קעג, הגר"מ אליהו במקראי קודש פרק יג הערה ה, 'ביצחק יקרא' לגר"א נבנצל על השו"ע תרצה סעיף א. אך במגן אברהם תרצה סק"ט כתב שלא צריך פת: [קעט] ערוך השולחן תרצה סעיף א, יחו"ד חלק ו סימן לג ו סימן לג. אך עיין במגן אברהם (תרצו ס"ק טו): [קפא] יחו"ד חלק ו סימן לג: [קפא] שו"ע תרצה סעיף ב: [קפב] די שישתה יותר מלימודו - רמ"א תרצה סעיף ב, חזו"ע עמוד קעה (וכתבו שיישג גם כן כדי לקיים "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי"), הגר"מ אליהו במקראי קודש הערה מא. כן כתב במקראי קודש (פרק יב הערה מג) בשם הגר"א נבנצל שההוראה הכללית לצבא צריכה להיות שלא להשתכר אלא לשתות מעט יין, וכן כתב שם בשם הגר"מ אליהו שחייל שיש לו גישה לנשק פטור משכרות בפורים: [קפג] רמ"א תרצה סעיף ב, משנ"ב סק"ח, כה"ח ס"ק כג: [קפד] רמ"א תרצה סעיף ב, משנ"ב סק"י: [קפה] שו"ע תרצה סעיף א, רמ"א תרצה סעיף ד, משנ"ב ס"ק כב, חזו"ע עמוד קמ ועמוד קסט: [קפו] רמ"א תרצה סעיף א: [קפז] רמ"א תרצה סעיף ד, משנ"ב ס"ק כה, חזו"ע עמוד קמ ועמוד קעח:

לה. אין לעבוד ביום הפורים בעבודה שאינה לצורך היום או לצורך מצוה^{קפח}.

זמני הפורים בפרזים ומוקפים

לו. זמני מצוות הפורים אינם שווים בכל המקומות, שכן בערי הפרזים קוראים בי"ד באדר ואילו בכרכים שהיו מוקפים חומה בימות יהושע בן נון קוראים בט"ו בוק^ט.

לז. ישנם מקומות שבהם יש ספק אם היו מוקפים חומה מימות יהושע, ובהם קוראים מגילה בי"ד ובט"ו בלילה וביום, אך אין מברכים על קריאה זו אלא רק בליל י"ד ולמחרתו ביום^{קצ}.

לח. בימינו נוהג הדין של כרך מוקף לכל פרטיו רק בירושלים^{קצא}. דין הספקות נוהג בערים העתיקות בארץ - טבריה (בעיר התחתית), יפו, צפת, חברון, עזה, קרית ארבע, לוד ועכו^{קצב}.

לט. מי שנוסע בימי הפורים אל ירושלים או ממנה - אם נמצא בעלות השחר של י"ד אדר מחוץ לירושלים - ינהג פורים בי"ד, ואם נמצא בעלות השחר של ט"ו אדר בירושלים - ינהג פורים בט"ו. בנוגע לפרטי דין זה עיין בשו"ת פורים שאלות 19-23^{קצג}.

[קפח] שו"ע ורמ"א תרצו סעיף א: [קפט] שו"ע תרפח סעיף א וסעיף ג: [קצ] שו"ע תרפח סעיף ד: [קצא] לוח ארץ ישראל, חזו"ע עמודים קי-קיב: [קצב] עיין פסקי תשובות תרפח אות ז, חזו"ע עמוד קיב, מקראי קודש פרק ה סעיף יא: [קצג] מוקף שנמצא בעיר פרויט בי"ד בתפילת שחרית, וכן להיפך - נחלקו הפוסקים אם יכול לעלות לתורה לזיבוא עמלק, ולפיכך לכתחילה לא יקראוהו לעלות, אך אם קראוהו - יעלה (עיין מקראי קודש פרק טו הערה מח):

מ. 'פורים משולש' - כאשר חל ט"ו באדר בשבת, מתחלקות מצוות הפורים בירושלים למשך שלושה ימים, כדלהלן^{קצד}:

ביום חמישי בלילה, ליל י"ד באדר, קוראים את המגילה, וחוזרים וקוראים אותה למחרת ביום שישי, וכן נותנים ביום זה 'מתנות לאביונים'. אין אומרים ביום זה 'על הניסים', ואין קוראים בתורה.

בשבת מוציאים שני ספרי תורה: בראשון קורין את פרשת השבוע, ובשני קורין 'ויבא עמלק', ואומרים 'על הניסים' בתפילה ובברכת המזון.

ביום ראשון נותנים 'משלוח מנות' ועורכים את סעודת הפורים.

[קצד] שו"ע תרפח סעיף ו:

שאלות ותשובות פורים

קריאת המגילה

שאלה 1. אכילה ושינה לפני הקריאה

האם מותר לחייט הנאצ'ים להתעכב בליל הפורים ולקריא מגילה, לאכול לאחרי צאת חצות לפני קריאת המגילה? האם מותר להם לישון כדי להיות מוכנים לפעילות בלילה?

ככלל, כשמגיע הזמן שאדם מחוייב לקיים מצוה, אסור לו לאכול ולישון לפני שהוא מקיים את המצוה, כדי שלא ישכח ויתבטל מלקיימה קצה. כך הוא הדין גם לגבי קריאת המגילה, שאסור לאכול עד שיקיים את המצוה, ואפילו אם התענית קשה עליו קצו, וכל שכן שאסור לישון אפילו תנומה קצרה קצו.

דין זה נוהג בכל יום, שהרי אסור לאכול ולישון עד שיקרא קריאת שמע ויתפלל ערבית קצה. בעניין זה נהגו להקל במציאויות שלא סביר שישכח להתפלל, כגון שיש מנין קבוע או שרבים נמצאים יחד ויזכירו זה לזה להתפללקצו, ויתכן שכמו כן יש להקל גם לעניין מקרא מגילה, ובפרט חיילים בצבא שמעיקר הדין הם פטורים מדין 'העוסק במצוה פטור מן המצוה'.

הרוצה להחמיר יותר, יכול למנות את אחד מחבריו החיילים בתורת 'שומר' שיזכירהו לקרוא מגילה, או לכוון שעון שיצלצל ויזכיר לו לקרוא

[קצה] שו"ע סימן רלה סעיף ב וסימן תלא ב, רמ"א תרצב סעיף ד: [קצו] שו"ע ורמ"א תרצב סעיף ד: [קצז] משנ"ב תרצב ס"ק טו, תורת המועדים סימן ה סעיף כב: [קצה] שו"ע ורמ"א רלה סעיף ב: [קצט] עיין משנ"ב בפתחה לסימן תרסט דיש ללמד זכות דרבים מדברי אהרדי, ועיין ערוך השולחן רלב סעיפים טו-טז: [ר] חזו"ע עמוד צה, וכן כתב במשנ"ב רלה ס"ק יח לענין אכילה לפני קריאת שמע (ועיין שם בס"ק יז שיש ללמוד מדבריו שצריך שהשומר לא יאכל בעצמו), אך עיין עוד במשנ"ב תרצב ס"ק טז:

שאלות ותשובות פורים

מגילה ר"א. כל הנ"ל ביחס לסעודה, אך מותר לאכול פירות וכד' ואף פרוסת עוגה פחות משיעור 'כביצה' בלבד (57 סמ"ק) ר"ב.

שאלה 2. הקדמת הקריאה ליו"ג באדר

ח"מים המתכוונים לקרוא לפסילות עם חשיכה בליל פורים ולא יספיקו לחזור לפני אור הבוקר, האם יכולים להקדים ולקרוא את המגילה לפני יציאתם?

דין מעין זה מצינו לגבי תפילת ערבית, שניתן להתפלל אותה מפלג המנחה ולמעלה¹¹. הוא הדין לעניין קריאת המגילה, שבמקום הצורך מותר לשמוע את קריאת המגילה מבעוד יום, מפלג המנחה ולמעלה¹².

לפיכך, **כאשר החיילים לא יוכלו לקרוא את המגילה בלילה, עליהם להקדים ולקרוא את המגילה בברכה מפלג המנחה** (כשעה ורבע לפני השקיעה). במקרה זה, יקפידו לכתחילה להתפלל מנחה לפני פלג המנחה, כדי שלא יהיה הדבר כ'תרתיו דסתרי'¹³. כמו כן, יש להתפלל ערבית אחרי פלג המנחה לפני קריאת המגילה¹⁴, וישובו ויקראו קריאת שמע של ערבית אחרי צאת הכוכבים¹⁵.

אולם בשנה שחל פורים ביום ראשון, לא ניתן בשום אופן לקרוא את המגילה מבעוד יום בשבת משום שאין קוראים את המגילה בשבת¹⁶. **במקרה זה יקראו החיילים את המגילה רק ביום הפורים, ויצאו בזה ידי חובה**, שהקריאה של היום היא העיקרית. (אם גם ביום לא יוכלו לקרוא – עיין בשאלה 3 ובשאלה 11).

[רא] הליכות שלמה פרק ב אות יב: [רב] משנ"ב תרצב ס"ק יד (אך כתב שאין להקל אלא למי שהתענית קשה עליו), חזו"ע עמוד צה (וכתב שהמחמיר תבוא עליו ברכה), הגר"מ אליהו במקראי קודש פרק ד הערה יט (שמותר לכתחילה, אך אין לאכול פת כלל): [רג] שו"ע רלג סעיף א, רלה סעיף א: [רד] שו"ע תרצב סעיף ד, ביה"ל ד"ה "מפלג", יבי"א חלק א סימן מג, מלומדי מלחמה סימן קב: [רה] משנ"ב רלג ס"ק יא (ועיין ביה"ל תרצב ד"ה "מפלג"), ילקו"י רלה סעיף א (וכתב שיש למיקל על מה לסמוך): [רו] שעה"צ תרצב אות יט, כה"ח ס"ק כט: [ריז] שו"ע רלה סעיף א: [רח] מגן אברהם תרצב ס"ו, פרי מגדים אשל אברהם ס"ו:

שאלה 3. הקדמת הקריאה לימים הקודמים

חילתים היוצאים לפעילות, ולא יוכלו לקרוא את המגילה בפורים, האם יכלו לקרוא את קריאת המגילה לימים הקודמים?

במקרה שלא ניתן בשום אופן לקרוא את המגילה בפורים, יש לנהוג כפסק השולחן ערוך: "המפרש בים והיוצא בשיירה ואינו מוצא מגילה להוליד עימו, יקראה ב"ג, או ב"ב, או ב"א בלא ברכה, ואם אי אפשר להמתין עד ימים הללו יש אומרים שקורא אפילו מתחילת החודש"¹¹.

לפיכך, יארגנו החיילים מניין לפני היציאה לפעילות ויקראו את המגילה בציבור, ואם אין להם מניין יקראוהו אפילו ביחידות¹² (ובכל מקרה אין לקרוא את המגילה בשבת¹³). בנוגע לשאר מצוות הפורים, יש לקיימן רק במועד¹⁴, ויש להיערך לכך בהתאם (ועיין עוד לקמן בשאלה 11).

אם קראו את המגילה לפני פורים, ונזדמנה להם בפורים מגילה כשרה, הרי הם מחוייבים לחזור ולקרוא את המגילה בברכותיה, שכן זהו זמנה העיקרי של המצוה¹⁵.

[רי] שו"ע ורמ"א תרפח סעיף ז: [ריא] משנ"ב תרפח ס"ק כ, תורת המועדים סימן ה סעיף ה: [ריב] שו"ע תרפח סעיף ו, מגן אברהם תרצב סק"ו, פרי מגדים תרצב אשל אברהם סק"ו: [ריג] משנ"ב תרפח סק"כ: [ריד] רמ"א סימן תרפ"ח סעיף ז, משנ"ב ס"ק כב, תורת המועדים סימן ה סעיף ה:

שאלה 4. המאחר לקריאת המגילה

חייל שאיחר והגיע לבית הכנסת לאחר שהתחילו בקריאת המגילה, האם יכול לקרוא את תחילת המגילה לעצמו?

בגמרא במגילה נאמר: "תנו רבנן: השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם (רש"י: על פה) - יצא. מיתבי: היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות, אם רישומן ניכר - כשרה, ואם לאו - פסולה! לא קשיא הא בכולה הא במקצתה"^{רטו}.

מכאן למדו הפוסקים שבדיעבד ניתן לצאת ידי חובה אם קרא חלק מן המגילה בעל פה (והוא הדין מתוך מגילה מודפסת), אם קרא את הרוב מתוך מגילה כשרה^{רטז}.

אמנם הר"ן כתב שכל זאת רק כאשר החלק החסר היה באמצע המגילה, אך אם החסיר בראש המגילה או בסופה - לא יצא^{רטז}. הביאור הלכה כתב שכוונת הר"ן היא, שאם המגילה עצמה היתה חסרה בראשה או בסופה - היא פסולה משום שאינה יכולה להיקרא 'ספר', אך אם המגילה היתה שלימה, אלא שהקורא קרא את תחילתה בעל פה - יצא ידי חובה^{ריח}.

לפיכך, חייל שנכנס לבית הכנסת מעט באיחור, יברך את ברכות המגילה (בעמידה^{רטז}), ויתחיל לקרוא מתוך מגילה מודפסת עד ש'ידביק' את הקורא, ושתלב מכאן ואילך בקריאתו. באופן זה הוא יוצא ידי חובה, בתנאי ששמע את רוב המגילה מפיו של הקורא שקרא ממגילה כשרה (אמצע המגילה הוא באמצע פרק ה').

[רטו] מסכת מגילה דף יח ב: [רטז] שו"ע תרצ סעיף ג, משנ"ב ס"ק ז, חזו"ע עמוד עט: [ריז] בית יוסף ורמ"א תרצ סעיף ג: [ריח] ביה"ל תרצ ד"ה "דוקא": [ריט] משנ"ב תרצ סעיף א, כה"ח תרצ ס"ק ב:

שאלה 5. יציאה לפני סוף קריאת המגילה

חייב שאין יכול להישאר עד סוף קריאת המגילה, וצריך לצאת מבית הכנסת לפני סוף הקריאה, מה ישעיה?

התבאר בשאלה 4 שניתן לצאת ידי חובה אם קורא חלק מן המגילה מתוך מגילה מודפסת, בתנאי שאת רוב המגילה שמע מפי הקורא ממגילה כשרה. לפיכך, **חייל הממהר לצאת מבית הכנסת, יכול לשמוע מפי הקורא את החצי הראשון של המגילה, ואחר כך לקרוא בזריזות בעצמו עד סוף המגילה, וזוהי יציאת חובה** (אמצע המגילה הוא באמצע פרק ה').

במקרה זה אין לברך את ברכת 'הרב את ריבנו' אחרי קריאת המגילה, משום שאין נוהגים לברך אותה אלא בציבור².

שאלה 6. נמנע בזמן הקריאה

חייב שהיה עיניו, ונאמן במצא קריאת המגילה, האם יציאת חובת המציאה?

במשנה במגילה נאמר שהקורא את המגילה כשהוא מתנמנם - יצא ידי חובה^{רבא}. דין זה שייך רק כשהקורא עצמו נמנם בעת הקריאה, אך כאשר אחד השומעים נמנם תוך כדי הקריאה, הוא בוודאי החסיר מספר מילים, ולא יצא ידי חובה^{רבב}.

חייל שנרדם או התנמנם באמצע שמיעת המגילה, והתעורר תוך כדי הקריאה, יחזור ויקרא (מתוך המגילה המודפסת שלפניו) מהפסוק שהחסיר כשנרדם עד ש'דביק' את הקורא, ויצא ידי חובה בתנאי ששמע את רוב המגילה מפיו של הקורא שקרא ממגילה כשרה, כפי שנתבאר בשאלה 4.

[רב] רמ"א תרצב סעיף א, חזו"ע עמוד פט: [רבא] מסכת מגילה דף יז א: [רבב] שו"ע סימן תרצ סעיף יב, משנ"ב ס"ק מא:

שאלה 7. קריאה בשמירה

ח"י הא"ש אצתי שמירה המוצה בשעת קריאת המגילה, ולא תהיה לו אפשרות אחת לקרוא את המגילה אלא בזמן השמירה, האם אני בהנסיבות אלו לקרוא תוך כדי שמירה?

קריאת המגילה מחייבת מיקוד המבט במגילה, והקריאה אורכת זמן ממושך, ולפיכך אין לקרוא מגילה תוך כדי שמירה, כיון שיש בכך פגיעה מהותית בשמירה^{רבג}. לפיכך, החייל פטור מן הדין מקריאת מגילה, ככל עוסק במצוה שפטור מן המצוה^{רבד}.

במצב זה החייל יכול לבקש מחייל אחר שיעמוד לידו ויקרא לו את המגילה (ואם אין מניעה בטחונית), או לבקש מחייל אחר שיחליפנו לזמן מה כדי שיוכל לקרוא את המגילה.

עיינו עוד לקמן בשאלה 11, שבהעדר אפשרות לקרוא את המגילה, ראוי להשתדל בכל זאת לשמוע את קריאת המגילה ברדיו או דרך הטלפון (כשאין מניעה בטחונית), כיון שיש אומרים שיוצאים ידי חובה בכך, אך אין לברך על קריאה שכזו.

שאלה 8. השלמת קריאת הלילה

ח"י אשר נבצר ממנו לשמוע קריאת המגילה בלילה, האם עליו לשמוע למחרת ביום את קריאת המגילה פעמיים?

קריאת המגילה בלילה וביום הינן שתי מצוות, ועל כן את חובת הקריאה בלילה ניתן לקיים עד עלות השחר, ואם לא קרא את המגילה בלילה, יקיים את קריאת המגילה של היום רק פעם אחת^{רבז}. במקרה זה, לכל הדעות יברך ביום את שלוש הברכות: 'על מקרא מגילה', 'שעשה ניסים' ו'שהחיינו'^{רבז}.

[רבג] קשרי מלחמה חלק א סימן עד: [רבד] רמ"א לה סעיף ח: [רבז] שו"ע תרפ"ו סעיף א, משנ"ב סק"ג, חזו"ע עמוד מח: [רבז] כן כתב בחזו"ע עמוד סד לענין מי ששכח לברך 'שהחיינו' בלילה:

שאלה 9. קריאת לילה או קריאת יום

חיל' היודע שיוכל לשאת קריאת מאגלה ריק פעם אחת - או הלילה או ביום, איזה מאפשרויות עליו להעדיף?

התקנה המקורית של קריאת המגילה היתה לקרוא ביום ולא בלילה, כמו שנאמר "והימים האלה נזכרים ונעשים" רכ"ז, וכפי ששאר מצוות הפורים נוהגות דווקא ביום רכ"ח. החיוב לקרוא את המגילה גם בלילה, הוא תקנה מאוחרת יותר, שאינה בגדר חיוב 'מדברי קבלה' אלא מצוה דרבנן בלבד. רכט

אף על פי כן, ראוי יותר לקרוא את המגילה בלילה, משום שכלל נקוט בדינו ש'אין מעבירין על המצוות' ר"ל, ובפרט כאשר קיים ספק כלשהו שמא לא יוכל לקרוא ביום.

שאלה 10. קריאה לפני הנץ החמה

חיל' שצריך לצאת לפעילות ביום הפורים, ויכול לקרוא את המגילה לאחר עלות השחר לפני זריחת החמה, או לקרוא בשעה מאוחרת במצותו מן הפעילות, איזה מן האפשרויות יעדיף?

במשנה במסכת מגילה נאמר: "אין קורין את המגילה... עד שתנץ החמה, וכולן שעשו משעלה עמוד השחר - כשר" רלא. רש"י במקום מבאר שמן הדין היום מתחיל מעלות השחר, אך חכמים תיקנו שלכתחילה יקראו דווקא משתנץ החמה, משום שאין הכל בקיאים בעלות השחר.

[רכז] אסתר פרק ט פסוק כח: [רכח] בית יוסף סימן תרצב: [רכט] נודע ביהודה מהדורא קמא סימן מא: [רל] ערוך השולחן תרפז סעיף ג, יעלהו לא יבול' עמוד רמב, וכן הוא בשו"ת הרדב"ז חלק ד סימן יג לגבי חבוש בבית האסורים שיקיים את המצוה הראשונה שבאה לידי, ועיין שדי חמד כרך ט מערכת יום הכיפורים סימן א סעיף י, ועיין בספר הלכה כסדרה בצה"ל חלק ב עמוד 39 ובהערה 28 שם: [רלא] מסכת מגילה דף כ א, ונפסק להלכה בשו"ע תרפז סעיף א:

שאלות ותשובות פורים

האחרונים כתבו שכמו כן מי שאנוס קצת יכול לקרוא את המגילה לכתחילה מעלות השחר^{רל"ב}. נראה שהם למדו זאת מהדין שמי שדחוק לצאת לדרך יכול לכתחילה להתפלל שחרית ולקרוא קריאת שמע מעלות השחר^{רל"ג}.

במציאות הצבאית, פעמים רבות מתגלה שכל דחייה במצוה עלול לגרום אף לביטולה, ולכן עדיף להקדים ולקרוא את המגילה לאחר עלות השחר, ולא להמתין מאוחר יותר לאחר כל הפעילויות.

שאלה 11. חיילים שאין להם מגילה

חיילים שנקלעו למקום שאין להם מגילה כשרה, מה יעשו? האם יברכו 'שהחיינו' ויעשה ניסים' למינות שאינם קוראים את המגילה? האם עליהם לקרוא הלל?

באשר לעצם הקריאה:

השולחן ערוך כתב: "אם אין מגילה כשרה, קורים אותה בחומש בלא ברכה"^{רל"ד}. אך האחרונים מבארים שכוונת השולחן ערוך היא שיש לקרוא במגילה פסולה העשויה בגלילה, שיש אומרים שיוצא בקריאה כזו בשעת הדחק, אך במגילות מודפסות שלנו שאינן עשויות בגלילה בוודאי אין יוצאים ידי חובה. עם זאת, ראוי שיקרא מתוכה כדי שלא תשתכח תורת מגילה, אך לא יברכו על קריאה זו^{רל"ה}.

אפשרות עדיפה עוד יותר, היא לשמוע את קריאת המגילה ברדיו או דרך הטלפון^{רל"ו}, משום שיש הסוברים שניתן לצאת בכך ידי חובה^{רל"ז}. אך אין לברך על קריאה כזו, מכיוון שלדעת רבים אין יוצאים בכך ידי חובה,

[רלב] מגן אברהם תרצב סק"ז, משנ"ב תרפז סק"ו: [רלג] שו"ע נח סעיף ג, פט סעיף ח: [רלד] שו"ע תרצא סעיף י: [רלה] משנ"ב תרצא ס"ק כז, חזו"ע עמוד צח: [רלו] עיין אג"מ חלק ד סימן צא, משיב מלחמה חלק ב עמוד קל, קשרי מלחמה חלק א סימן עז: [רלז] באג"מ (חלק ד סימן צא) ובמקראי קודש לגרצ"פ פראנק נוטים לומר שמעיקר הדין ניתן לצאת בכך, וכן הורה הגר"א שפירא, ועיין במקראי קודש פרק ז הערה קב:

שהרי בדרך זו אין שומעים באופן ישיר את קולו של קורא המגילה, אלא רק גלים חשמליים המדמים את קולו של הקורא^{רלח}.

באשר לברכת 'שהחינו':

המשנה ברורה כתב שיש מקום לברך 'שהחינו' על 'תוקפו של נס' שהיה ביום זה אפילו אם אינו קורא את המגילה^{רלט}, וכפי שמצינו בברכת 'שהחינו' שאומרים בימים טובים ש"זמן - אומרו אפילו בשוק^{רמ}, וכן נקטו כמה אחרונים למעשה^{רמא}.

אך למסקנה כתב הביאור הלכה שצריך עיון בהלכה זו^{רמב}, וגם הגר"ע יוסף כתב שאין לברך 'שהחינו' כיון ש'ספק ברכות להקל'^{רמד}.

באשר לברכת 'שעשה ניסים':

הביאור הלכה כתב שלפי הסברא הנ"ל שיש לברך 'שהחינו' אפילו בלא קריאת המגילה, הוא הדין שיש לברך גם 'שעשה ניסים' על עצם היום, והביא שכן כתב המאירי. הסברא נותנת שאפילו מי שאומר שאין לברך 'שהחינו' כיוון שאינו מקיים שום מצוה 'הבאה מזמן לזמן', ייתכן שיוודה לברך 'שעשה ניסים' על הנס שאירע בו ביום. אמנם למעשה כתבו כמה פוסקים שאין לברך^{רמד}.

[רלח] לדעת פוסקים רבים אין יוצאים ידי חובה בשמיעה דרך הטלפון - מנחת שלמה קמא סימן ט, משיב מלחמה חלק ב עמוד קל, ציץ אליעזר חלק ד סימן כו אות ת, חזו"ע עמוד נו, משנה הלכות חלק ד סימן פה, ועיין בהלכה כסדרה בצה"ל חלק ב עמוד 150. אם שמעו בדרך זו, ואחר כך נודמנה להם מגילה כשרה, הגר"א נבנצל הורה שיקראו שוב בברכה. אך למעשה ייתכן שכיון שנחלקו הפוסקים בדין זה, אין לברך שוב: [רלט] משנ"ב תרצב סק"א: [רמ] מסכת עירובין דף מ ב, מסכת סוכה דף מז ב: [רמא] מור וקציעה תרצב, מהר"י מלכו בברכי יוסף תרצב דין א, רוח חיים תרצב סק"ב: [רמב] ביה"ל תרצב ד"ה "וששהחינו", ועיין באג"מ חלק ה סימן כב סעיף ב, שכתב שנראה שדעת הביה"ל נוטה שיש לברך, אך למעשה האג"מ חלק על כך וכתב שאין לברך, וכן כתב במקראי קודש הערה יג בשם הגר"ש ישראלי והגר"מ אליהו: [רמג] יבי"א חלק ו סימן מב סעיף ב: [רמד] דעת המהר"י מלכו (הובא בברכי יוסף תרצב דין א) היא שמברך 'שהחינו' ואינו מברך 'שעשה ניסים', וכן כתב במקראי קודש הערה יג בשם הגר"ש ישראלי והגר"מ אליהו שאין לברך 'שעשה ניסים':

באשר לאמירת הלל:

הגמרא במסכת מגילה דנה בשאלה מדוע אין אומרים הלל בפורים, ואחד מההסברים המובאים שם הוא משום ש"קרייתו זו הלילא"רמה, דהיינו שקריאת המגילה הוא תחליף לקריאת ההלל. על פי זה כתב המאירי במקום, שמי שנמצא במקום שאין לו מגילה - צריך לומר הלל בפורים. אך למעשה כתבו הפוסקים שלא ניתן לסמוך על כך לומר הלל בברכה, משום שיש לומר ש'לא פלוג רבנן' ובכל מקרה לא תיקנו הלל בפורים, ובפרט שבגמרא ישנם טעמים נוספים מדוע אין אומרים הלל בפורים^{רמו}. לפיכך, **מי שאין לו מגילה כשרה ביום הפורים עליו לומר הלל, אך בלא ברכה^{רמז}?**

שאלה 12. קריאה ללא טעמים

ח"ת"ס שיש להס' אג"ל כשרה, אך אין להס' ה"ל קורא שידע את טעמי המגילה, אף ישו

קריאת המגילה בטעמיה אינה מעכבת, אלא אם כן הקריאה נעשית באופן המשנה מהותית את משמעות הכתוב^{רמז}. לפיכך, **יקרא אחד החיילים אף ללא טעמים, תוך תשומת לב מירבית שלו ושל השומעים לכך שאינו טועה בקריאה עצמה.**

אם מעמידים את אחד החיילים לסייע בלחש לקורא, על המסייע לשים לב שלא יקרא את רוב המגילה מתוך מגילה מודפסת, שאם לא כן לא יצא ידי חובה^{רמט}.

חייל הקורא את המגילה לעצמו מתוך מגילה כשרה, ואין מי שעוקב אחריו מתוך מגילה מודפסת, אם סביר שיטעה בקריאה בטעות שמשנה את המשמעות, לא יברך על הקריאה^{רז}.

[רמח] מסכת מגילה דף יד א: [רמו] ברכי יוסף תרצג סק"ד, פרי מגדים תרצג אשל אברהם סק"ב, שערי תשובה תרצג ד"ה "אין קורין": [רמז] שערי תשובה תרצג ד"ה "אין קורין", חזו"ע עמוד צו: [רמח] שו"ע קמב סעיף ב, משנ"ב תרצא ס"ק כ"ה, ילקו"י מועדים עמוד רצו: [רמט] שערי תשובה תרצ ד"ה "קורא", כה"ח תרצ סק"ל: [רנ] שערי תשובה תרצ ד"ה "קורא", כה"ח תרצ סק"ל:

שאלה 13. 'הקפצה' באמצע הקריאה

חילום שהוקפצו באמצע קריאת המגילה, האם יכולים להמשיך בקריאה לאחר החזרה לשורה המקום שבו הפסיקו, או שעליהם לחזור ולברך ולקריא את המגילה מראשיתה?

נאמר במשנה במגילה: "קראה סירוגין - יצא רנא", ופירוש הדבר הוא שניתן לצאת ידי חובת קריאת המגילה אפילו אם היתה הפסקה באמצע הקריאה.

אמנם בדין זה נחלקו השולחן ערוך והרמ"א, שלדעת השולחן ערוך יצא, אף אם ההפסקה היתה ארוכה ביותר, ולפי הרמ"א כאשר ההפסקה היתה באונס יוצאים ידי חובה רק אם 'לא שהו כדי לגמור את כולה', כלומר שלא היתה הפסקה למשך זמן שבו ניתן היה לקרוא בו את כל המגילה רנב. בנידון דידן גם הרמ"א יודה שחוזרים למקום שפסקו, שאין זה נחשב שהפסיקו באונס, כיון שהיו ראויים בעצם לקרוא את המגילה (שהרי לא היתה שם צואה וכדומה), והאונס הוא חיצוני בלבד בגלל ההקפצה רג.

לפיכך, חיילים ש'הוקפצו' באמצע קריאת המגילה וחזרו, יתחילו לקרוא ממקום שהפסיקו. כך הוא גם אם החיילים דיברו בזמן ההפסקה, שגם זהו בכלל 'הקורא לסירוגין' שיצא ידי חובה רג.

(חייל שעקב ה'הקפצה' פיספס את שמיעת חלק מהמגילה, יכול לקרוא את החלק שהחסיר מתוך מגילה מודפסת, ולהזדרז להדביק את הקורא, בתנאי שאת רוב המגילה הוא שמע מפי הקורא, וכדלעיל בשאלה 4.)

[רנא] משנה מגילה פרק ב משנה ב, ונפסק בשו"ע תרצ סעיף ה: [רנב] שו"ע ורמ"א סה סעיף א, משנ"ב תרצ ס"ק יח: [רגג] משנ"ב סה ס"ב: [רינד] רמ"א תרצ סעיף ה:

שאלה 14. החלפת בעל קורא באמצע הקריאה

אם באמצע קריאת המגילה הוקפץ בעל הקורא, האם ניתן להמשיך בקריאה עם בעל קורא אחר? כמו כן, האם ניתן לכתיחילה להחליף קוראים באמצע קריאת המגילה, במקרה שקשה לאחד להכין את כל הקריאה?

במקרה שהקורא הוקפץ באמצע הקריאה, יעמוד קורא אחר וימשיך את הקריאה מהמקום שבו הפסיק הקורא הראשון^{רנ"ה}.

לכתחילה ניתן לנהוג באופן דומה, כשקשה לאחד להכין את כל הקריאה, יחלקו החיילים את הקריאה ביניהם ויתחלמו באמצע הקריאה^{רנ"ו}.

שאלה 15. מנחה ומגילה

ח"מים שחזרו מפעילות בפורים אחרי הצהריים, ועדיין לא התפללו מנחה ואף לא שמעו את קריאת המגילה, איזה מנהג יקדימו? מה הדין אם לא ישארו ז' זמן ביום עבור שניהם?

בגמרא במגילה נאמר שהכהנים צריכים להתבטל מעבודת הקרבנות כדי לשמוע את קריאת המגילה, ורק קבורת 'מת מצוה' עדיפה מקריאת המגילה, כיוון שיש בה משום כבוד הבריות^{רנ"ז}. כן כתב בשולחן ערוך: "מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה, קל וחומר לשאר מצוות של תורה, שכולם נדחות מפני מקרא מגילה, שאין לך דבר שנדחה מקרא מגילה מפניו, חוץ ממת מצוה שאין לו קוברים, שהפוגע בו קוברו תחילה ואחר כך קורא"^{רנ"ח}.

[רנ"ה] משנ"ב תרצ"ב סק"ב, כה"ח תרצ"ב ס"ק יא: [רנ"ו] הגר"מ אליהו במקראי קודש פרק ז הערה צא, הגר"ח קנייבסקי במקראי קודש נספח טו: [רנ"ז] מסכת מגילה דף ח א: [רנ"ח] שו"ע תרפז סעיף ב:

עם זאת, הבית יוסף והרמ"א מבארים שאין הכוונה שמצוות קריאת מגילה דוחה מצוות דאורייתא לגמרי (שהרי חיוב מגילה הוא רק מדרבנן), אלא הכוונה היא שאם עומדת לפניו קריאת מגילה ומצוה אחרת, יש להקדים ולקרוא את המגילה, ואחר כך לקיים את המצוה האחרת^{רנט}.

אם הזמן מספיק גם לקרוא את המגילה וגם להתפלל מנחה, בוודאי יש להקדים את קריאת המגילה ורק לאחר מכן להתפלל מנחה, ואין אומרים כאן ש'תדיר קודם'.

אך אם אין הזמן מספיק כדי להתפלל מנחה לאחר קריאת המגילה, לכאורה יש מקום להסתפק כיצד לנהוג; מצד אחד, תפילת מנחה היא מדרבנן, ולכן יש לומר שקריאת המגילה שהיא חשובה דוחה אותה, אך מאידך יש לומר שתפילת מנחה דוחה את קריאת המגילה משום שהיא מצוה קבועה.

למעשה, יש להעדיף את קריאת המגילה על פני תפילת מנחה, אפילו במקום שאין שהות לקיים את שתיהן, משום שתפילת מנחה ישנה תקנה שיכול להתפלל תפילת תשלומין בערב^{רס}.

שאלה 16. קריאה סמוך לשקיעה

ח"י"ט שחציו מפעילות היום הפוריים בשעה מאוחרת סמוך לשקיעת המנחה, האם יוכלו לקרוא את המגילה בהרכיזותיה?

זמן קריאת המגילה הוא עד הלילה^{רסא}, ולכן צריך להספיק לסיים את קריאת המגילה עד השקיעה^{רסב}. לפיכך, **אם מעריכים שלא יספיקו לסיים את המגילה עד השקיעה** (ולדעת הגר"ע יוסף עד 13.5 דקות לאחר השקיעה^{רסג})

[רנט] בית יוסף סימן תרפז, רמ"א תרפז סעיף ב: [רס] כה"ח תרפז ס"ק יט בשם נהר שלום, מקראי קודש פרק ד סעיף כא בשם הגר"ש ישראלי והגר"מ אליהו. עיין שם, שהגר"מ אליהו הוסיף שהוא הדין אפילו במקרה שאין תשלומין לתפילת מנחה, וכגון שהזיד ולא התפלל מנחה עד סמוך לשקיעה. לפי זה מסתבר שהוא הדין בחייל היוצא לפעילות ולא יהיה לו פנאי להשלים את תפילת מנחה: [רסא] שו"ע תרפז סעיף א: [רסב] משנ"ב תרפז סק"ה, חזו"ע עמוד מח: [רסג] ילקו"י מועדים עמוד רפג(וכן דעת הגר"מ אליהו במקראי קודש הערה יג), והטעם נתבאר בתורת המועדים עמוד

שאלות ותשובות פורים

- לא יברכו על הקריאה רס"ד. לשם כך ראוי לא להאריך בטעמים, וכמובן לא בהכאת המון, כדי לסיים את המגילה עד השקיעה.

אם מראש חשבו שלא יסיימו בזמן ולא יברכו על המגילה, ותוך כדי הקריאה התברר שיספיקו לסיים בזמן, יכולים לברך את הברכות 'בין הפרקים' על פי החלוקה לפרשיות פתוחות וסתומות רס"ה. אם סיימו את הקריאה וגילו שעוד לא שקעה החמה, יברכו רק את ברכת 'הרב את ריבנו רס"ו'.

שאלה 17. השלמת הקריאה למחרת

חילוקי שאלה היו יכולים לקריא את המגילה בפומי, האם יכולים לקריא את המגילה למחרת בלילה בארץ?

נאמר בירושלמי: "תני בשם רבי נתן: כל החודש כשר לקריאת המגילה. מה טעמא: 'החודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה וגו'". אמר רבי חלבו:

ק"ט, שדעת הגר"ע יוסף (יבי"א חלק ו יורה דעה סימן כג, יבי"א חלק ו סימן מ) היא שניתן לברך על מצוות דאורייתא בין השמשות, והוא הדין לקריאת המגילה שהיא מדברי קבלה. אך דעת המשנ"ב היא שאין מברכים בין השמשות אפילו על מצוות דאורייתא (ביה"ל סימן ל ד"ה "ויש", משנ"ב תקפח סק"א, אך קצת צריך עיון משעה"צ תרכג ס"ק יא). וכן היא דעת הגר"א נבנצל בענייננו (במקראי קודש פרק ד הערה יג): [רסד] כן משמע במשנ"ב תרפז סק"ה ובילקו"י מועדים עמוד רפג, וכן דעת הגר"א נבנצל במקראי קודש פרק ד הערה יג: [רסה] משנ"ב תרצב סק"ו (ועיין שם בשעה"צ ס"ק יא שנחלקו מהו 'בין הפרקים'), אך אחרים כתבו שיברך מיד כשזכור (כה"ח תרצב סק"ח, חזו"ע עמוד סד), וכן תמה ב'ביצחק יקרא' לגר"א נבנצל על דברי המשנ"ב שכתב לברך 'בין הפרקים', שהרי כל עוד לא מברך הרי הוא קורא את המגילה שלא כתיקנה, ועוד שאין זה הפסק כיון שהוא לצורך. לדעת הבן איש חי (שנה א פרשת תצוה סעיף ה) אין לברך על המגילה אם כבר קראו את עשרת בני המן, אך בחזו"ע (עמוד סד) דחה את דבריו: [רסו] אמנם הרמ"א (יורה דעה יט סעיף א) פסק שבדיעבד ניתן לברך על המצוות גם לאחר עשייתן, אך הש"ך שם (ס"ק ג) נחלק על כך, ועיין ביבי"א (חלק ב אורח חיים סימן טז אות ה) שחשש לשיטת הש"ך (אמנם עיין בשאגת אריה סימן כו שדחה את דברי הש"ך):

ובלבד עד חמשה עשר, דאמר רבי אבהו בשם רבי לעזר: לא יעבור ולא יעבור"רס"ו. על פי זה נפסק בשולחן ערוך: "בן עיר שהיה בספינה או בדרך, ולא היה בידו מגילה ואחר כך נזדמנה לו בט"ו, קורא אותה בט"ו"רס"ח.

לכן, חיילים שלא קראו את המגילה בי"ד, יכולים לקרוא את המגילה בט"ו באדר, אולם אין לברך על קריאה זו, שכיון שדין זה לא הובא בבבלי, לא ברור לחלוטין אם יש לסמוך על כך להלכה"רס"ט.

שאלה 18. ענייה לקדיש וקדושה באמצע המגילה

ח"י אגודת באגצא באגצא קריאת המגילה, ושומע קדיש, קדושה או ברכי אמן סמוך, האם יפסיק ויאמר?

חייל שקורא בעצמו את המגילה ושומע קדיש, קדושה או ברכי ממניין סמוך - עליו להפסיק ולענות, ואפילו באמצע פסוק"י.

אך חייל ששומע את הקריאה מפי בעל קורא - לא יפסיק לענות לקדיש, קדושה וברכו, משום שהוא צריך להקשיב לקריאתו של הקורא ולא להפסיק אף מילה, והעוסק במצוה פטור מן המצוה"רע"א.

[סד] ירושלמי מגילה פרק א הלכה א: [רסח] שו"ע תרפח סעיף ח: [רסט] משנ"ב תרפח ס"ק כג, חזו"ע עמוד קיג: [רע] נודע ביהודה קמא סימן מא, יבי"א חלק ה סימן טז סעיף ז, חזו"ע עמוד פב. (וכתב שם שנראה שמפסיק אפילו לענות אמן של כל הברכות). לעניין קידוש לבנה - בחזו"ע עמוד פב כתב שיכול להפסיק באמצע המגילה כדי לברך את ברכת הלבנה במקרה שחושש שעד שיסיים לקרוא את המגילה תתכסה הלבנה, אך בנודע ביהודה שם כתב שאין לברך על הלבנה מספק, ושלא יברכו על הלבנה באמצע המגילה אלא אם כן רואים שעד שיסיימו את המגילה יעבור זמן קידוש לבנה, אך כתב שם שבמקום שחוששים שתתכסה הלבנה יכולים להקדים קידוש לבנה לקריאת המגילה למרות שתדיר קודם: [רעא] חזו"ע עמוד פג:

שאלות ותשובות פורים

דיני פורים ומוקפים [טבלת סיכום מופיעה בסוף החוברת]

שאלה 19. 'פרוז בן יומו' ו'מוקף בן יומו'

חייל ירושלמי המשתייך ל'ירושלים, וכן חייל שאינו ירושלמי המשתייך לירושלים, כיצד עליהם לנהוג כאשר הם נמצאים בימי הפורים ביחידה, האם יקיימו את מצוות הפורים בי"ד או ב"ט?

במשנה במגילה נאמר: "בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר, אם עתיד לחזור למקומו - קורא כמקומו, ואם לאו - קורא עמהן" רע"ב, ומבארת הגמרא ש"פרוז בן יומו קרוי פרוז, ומוקף בן יומו קרוי מוקף" רע"ג.

לפיכך, חייל שנמצא בימי הפורים מחוץ לירושלים - עליו לנהוג את כל מצוות הפורים בי"ד באדר"ד, ואילו חייל שנמצא בימי הפורים בירושלים - עליו לנהוג את כל מצוות הפורים בט"ו באדר.

אך כל זאת במקרה שהחייל ידע מראש בזמן יציאתו מירושלים שהוא ישהה בימי הפורים ביחידה רעה". אך חייל ירושלמי שכאשר יצא מירושלים התכוון לחזור לירושלים לפורים, ולהיות בירושלים בשעת עלות השחר - צריך לנהוג פורים בט"ו גם אם לבסוף כוונתו התבטלה.

כמו כן, חייל שאינו ירושלמי שכשיצא מביתו התכוון לחזור לפורים, ולהיות מחוץ לירושלים בט"ו באדר בשעת עלות השחר - צריך לקרוא בי"ד אף אם לבסוף כוונתו התבטלה.

[רע"ב] מגילה פרק ב משנה ג, ונפסק בשו"ע תרפח סעיף ה: [רע"ג] מסכת מגילה דף יט א: [רע"ד] שו"ע תרפח סעיף ה, משנ"ב ס"ק יב: [רע"ה] משנ"ב תרפח ס"ק יב, מנחת שלמה קמא סימן כג אות יג:

שאלה 20. חייל ירושלמי ששוחרר הביתה לפורים

חייל ירושלמי האשרת אחרת לירושלים, שהתחרה לחזור לביתו למי הפורים, אני
עליו לקרוא את המגילה?

בשאלה 19 התבאר, שאם בנסיעתו של החייל ליחידה היה בכוונתו לחזור
לביתו לפני עלות השחר של י"ד - הוא מתחייב רק בט"ו.

אך אם בנסיעתו ליחידה לא היה בכוונתו לחזור לביתו לפני עלות השחר
של י"ד, ישנן שלוש אפשרויות כאשר הוא נוסע לביתו לפורים:

1. אם החייל מגיע לירושלים לפני עלות השחר של י"ד באדר, עליו לקרוא
רק בט"ו, שבמקרה זה כוונתו להשאר ביחידה בימי הפורים אינה משנה,
כיון שבפועל הוא שהה בביתו אפילו בי"ד ר"ע.

2. אם החייל הגיע לירושלים אחרי עלות השחר של י"ד ולפני עלות השחר
של ט"ו - הרי הוא מתחייב בפורים פעמיים - גם בי"ד וגם בט"ו ר"ע. אמנם
טוב שלא יברך את ברכות המגילה בעצמו בט"ו, כיון שיש פוסקים
הסוברים שכבר יצא ידי חובה בקריאת המגילה בי"ד ר"ע.

3. אם החייל מגיע לירושלים רק אחרי עלות השחר של ט"ו - הוא חייב
בפורים רק ביום י"ד ולא ביום ט"ו.

[רענ] משנ"ב תרפח סוף ס"ק יב: [רעז] ביה"ל תרפח ד"ה "בן עיר", ועיין בהליכות
שלמה (פרק כ ס"ק ט) שראוי שלא יקרא בט"ו בעודו מחוץ לירושלים: [רעח] כה"ח
ס"ק כט, ילקו"י מועדים עמוד שה, וכן כתב בהליכות שלמה (פרק כ סעיף ו) במקרה
שהגיעו לירושלים אחרי השקיעה:

שאלה 21. חייל המזרקה בירושלים ששוחזר הביתה לפורים

חייל שאינו יושב ארץ ישראל, שהתחזר למוצאי שבת ללכת לארץ ישראל, ארץ ישראל?
אולי לקרוא את המגילה?

בשאלה 19 התבאר, שאם בנסיעתו של החייל ליחידה היה בכוונתו לצאת מירושלים לפני עלות השחר של ט"ו - הוא מתחייב ב"ד. אך אם בנסיעתו ליחידה לא היה בכוונתו לצאת מירושלים לפני עלות השחר של ט"ו, החייל יכול להתחייב בפורים בט"ו, אך הדבר תלוי מתי החייל יוצא מירושלים:

1. אם החייל יוצא מירושלים רק אחרי השקיעה של ט"ו - הוא חייב בפורים ביום ט"ו, שכיון שהתכוון מראש להשאיר בירושלים גם בבוקר של יום ט"ו, הוא נחשב למוקף בן יומו.

2. אם החייל יוצא מירושלים לפני השקיעה בסוף יום י"ד באדר, עליו לקרוא ב"ד, שבמקרה זה כוונתו להישאר ביחידה אינה משנה, כיון שבפועל הוא לא היה בירושלים בכניסת יום ט"ו באדרע"ט.

אם החייל ששוחזר לביתו והתחייב ב"ד חוזר בפורים ליחידה ומתכוון לשהות שם בעלות השחר בט"ו, הרי הוא מתחייב בכך ביום נוסף של פורים². אמנם יש חולקים על דין זה³, ולכן יש אומרים שעליו להימנע מלברך את הברכות בעצמו ביום ט"ו, וכן שעליו להימנע מלקרוא לאחרים להוציאם ידי חובה בט"ו⁴.

[רעט] אם הוא יצא מירושלים לפני עלות השחר של י"ד, הדין הזה פשוט יותר והוא עולה ממה שכתב המשנ"ב (תרפח סוף ס"ק יב) לגבי המקרה ההפוך, אך במקראי קודש (פרק ה סעיף ה) כתב כן אפילו אם יצא מירושלים ביום י"ד, על פי דיוק בדבר הרמ"ע מפאנו המובא בכה"ח תרפח ס"ק כט, שכתב: "הואיל וחשכה לו בכרך": [רפ] כן משמע מביה"ל תרפח ד"ה "בן עיר", וכן כתב במנחת שלמה קמא סימן כג סעיף ה ובמקראי קודש פרק ה הערה כו בשם הגר"א נבנצל והגר"ש ישראלי (אלא שכתב שם בהערה כה שלדעת הגר"א נבנצל ראוי שימנע מלברך את הברכות בעצמו), וכן כתב הגר"א שפירא (במקראי קודש נספח יא סעיף טז) שכן דעת רוב הראשונים: [רפא] הגר"צ פ פראנק במקראי קודש (הררי) פורים נספח ז(1) סעיף טו: [רפב] הליכות שלמה מועדים פרק י ס"ק ז-1, הגר"מ אליהו והגר"ע יוסף במקראי קודש פרק ה הערה כו:

שאלה 22. חייל ירושלמי שנכע ליחידה ליום ט"ו

חייל ירושלמי שהיה בהקרו של יום י"ג הבינו בירושלים, ולאחר מכן נכע ליחידתו מחמת ירושלים, כק שההקרו של יום ט"ו היה מחמת ירושלים, כיצד עלי לנהוג?

אם בשקיעת החמה של ליל ט"ו, שהה החייל בירושלים ולא התכוון אז לצאת משם באותו ערב – הוא מתחייב בפורים בט"ו^{רפג}.

אך אם החייל יצא מירושלים לפני השקיעה של ליל ט"ו, או אפילו אם בשקיעה עדיין היה בירושלים אך התכוון אז לצאת ליחידה – המקרה הזה יוצר מצב מיוחד, אשר פוטר את החייל כליל מחובת מצות הפורים הן בי"ד והן בט"ו^{רפד}. (זאת בתנאי שבזמן יציאתו מירושלים התכוון החייל להישאר ביחידה עד עלות השחר של יום ט"ו, וכדלעיל בשאלה 19).

משום כך, ראוי מאוד להימנע ממצב זה אשר פוטר לגמרי מקיום מצות הפורים שהינה מצווה חשובה ויקרה. בכל אופן, ראוי שבהיות החייל ביחידה בט"ו באדר, יקרא את המגילה ללא ברכה בלילה וביום, יאמר 'על הניסים' בתפילה ובברכת המזון, וכן יקיים את מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים^{רפה}.

שאלה 23. נסיעות ממקום למקום בפורים משולש

השנה של פורים אשתי, כיצד ינהגו חיילים הנסעים בימי הפורים לירושלים או הייזאט אמנה?

דיו 'בן כרך' שהלך לעיר ובן עיר שהלך לדרך' ב'פורים משולש' זהה לדיו זה בשנה רגילה^{רפז}. לפיכך, אם החייל נמצא בעלות השחר של י"ד באדר

[רפג] מנחת שלמה קמא סימן כג סעיף י: [רפד] מנחת שלמה קמא סימן כג סעיף א, ילקו"י מועדים עמוד שה. אך לדעת הגר"א שפירא חייב בפורים בט"ו (מקראי קודש נספח יא סעיף יח): [רפה] ילקו"י מועדים עמוד שה, וכל שכן לדעת הגר"א שפירא הנ"ל (במקראי קודש נספח יא סעיף יח): [רפז] הגר"א שפירא במקראי קודש נספח י.

שאלות ותשובות פורים

מחוץ לירושלים - הוא מתחייב כפרזים, ואם נמצא בעלות השחר של ט"ו באדר בירושלים - הוא מתחייב כמוקפים, בהתאם לתנאים המבוארים בשאלות הקודמות.

במקרה שחייילים פרזים ומוקפים קוראים יחד את המגילה ב"ד, יקפידו לכתחילה שהקורא יהיה פרוז, שיש שכתבו שהמוקפים הקוראים ב"ד מחוייבים רק מדרבנן, ואינם יכולים להוציא ידי חובה את הפרזים המחוייבים בדבר 'מדברי קבלה' ר"פ.

כמו כן, יש להקפיד לכתחילה שפרוז יתן 'מתנות לאביונים' דווקא לעניים פרזים, ושמוקף יתן 'מתנות לאביונים' דווקא לעניים מוקפים ר"פ. לפיכך, מי שמתחייב בפורים פעמיים, יתן מתנות לאביונים גם לעניים פרזים וגם לעניים מוקפים.

שאלה 24. קריאה ל'פרזים' על ידי 'מוקף'

ח"י"ט האשתיניס אחר"ל לירושלים - האם הם יכולים להקיש אחר"ל לירושלים לקריאת להם את המגילה ב"ד בערה או בהוקרי, במקרה שח"י"ל לירושלים י"מ צא בהינן בעליות השחר של י"ט, ואינו אחר"ל היום בפריס? מה הדין להקפיד?

בכל המצוות שבתורה, ניתן לצאת ידי חובה רק ממי שמחוייב בדבר. על פי זה מבואר בירושלמי שבן עיר אינו יכול להוציא בן כרך ידי חובתו בקריאת מגילה, כיון שבן העיר אינו מחוייב בקריאת המגילה בט"ו באדר ר"פ.

'פורים משולש' לגר"ש דבליצקי פרק ב ס"ק פא. אמנם בהליכות שלמה (פרק כא סעיף א) כתב שהכל תלוי רק בעלות השחר של י"ד (אך עיין שם בהערה 1 שלא ברור לגמרי שזו היתה דעתו למעשה), וגם הגר"ש דבליצקי כתב שיש מקום להסתפק בבן עיר שעקר לכרך אם מתחייב שוב בט"ו. [רפ"ז] 'פורים משולש' לגר"ש דבליצקי. אך לדעת הגר"א שפירא אין בכך חשש (מקראי קודש נספח י שאלה 8): [רפח] 'פורים משולש' לגר"ש דבליצקי פרק ב סעיף ה וסעיף כא. אך במקראי קודש (פרק טו הערה ז) כתב בשם הגר"ש ישראלי שבשנה זו מוקף יכול לתת לעני פרוז. עיין עוד לקמן הערה שד שיש שהקלו בדבר גם בשנה רגילה: [רפט] ירושלמי מגילה פרק ג הלכה ב, וכן נפסק במשנ"ב תרפ"ח, ובילקו"י עמוד שו:

שאלות ותשובות פורים

אך לגבי בן כרד, הירושלמי מעלה אפשרות שהוא יוכל להוציא ידי חובה את בני העיר, כיון שבן כרד יכול לצאת ידי חובת קריאת מגילה גם בי"ד באדר, ולכן ניתן להחשיבו כמחוייב בדבר.

לפיכך, **לכתחילה צריך שיקרא בי"ד דווקא מי שמחוייב בי"ד**, שהרי הירושלמי עצמו הסתפק בדיון זה, וגם לצד המקל בירושלמי, הפוסקים הסתפקו אם הבבלי יסכים לדיון זה^{רצ}.

אך אם אין קורא אחר היודע לקרוא, ניתן לסמוך על קריאתו של המוקף שיקרא בי"ד ויוציאם ידי חובה^{רצא}, אמנם נראה שאין לברך על קריאה זו^{רצב}. אך אין לנהוג כך כלל כאשר פרוז שקרא בי"ד באדר יתבקש לקרוא בירושלים בט"ו בו.

שאלה 25. פקמ"ז נוזה יעקב

*האט אַפּקאַדַת פּקאַמ"ז 5' אַבנאָוה יאַקב נחשבתי חלק מירושלים כדי לנמנע שם פורים
כמאן פּיס 6"ט באדר?*

במפקדת פקמ"ז קוראים בט"ו באדר, וזאת משלושה טעמים: א. השטח שבין הבסיס ובין ירושלים העתיקה נחשב כמיושב באופן רצוף^{רצג}. ב. הבסיס נמצא בתוך תחום עירוב העיר ירושלים^{רצד}. ג. הבסיס מחובר מוניציפלית לירושלים^{רצה}.

[רצ] משנ"ב תרפח סק"ח, ובילקוי"י עמוד שו: [רצא] ילקוי"י מועדים עמוד שו, ועיין משנ"ב תרפח סק"ח. נראה שבמקרים רבים זה עדיף מאשר שיקרא מי שאינו בקיא בקריאה, שהרי אם הוא יטעה בטעות המשנה את העניין הם ודאי לא יצאו ידי חובה: [רצב] כך נראה במשנ"ב תרפח ס"ק ח, אך עיין בילקוי"י עמוד שו שכתב שטוב שאחד מן הקהל יברך את הברכות: [רצג] עיין מקראי קודש (פרק ה הערה מה), ששכונת נווה יעקב מחוברת לשכונות האחרות ונוהגים שם לקרוא בט"ו: [רצד] הליכות שלמה פרק כ סעיף ט, הגר"ש ישראלי במקראי קודש פרק ה הערה מג. אך עיין במנחת יצחק חלק ח סימן סב וביבי"א חלק ז סימן נח שנחלקו על כך: [רצה] הליכות שלמה פרק כ סעיף ח, וכן כתב בפניני הלכה זמניפ פרק יז סעיף ב בשם הגר"ש משאש והגר"י קוליץ. אך עיין במנחת יצחק (חלק ח סימן סב) וביבי"א (חלק ז סימן נח) שכתבו לקרוא בשכונת רמות בי"ד:

שאר מצוות היום

שאלה 26. זיכוי ב'משלוח מנות' ו'מתנות לאביונים'

ח"ל, שהריי' מדיע' לו באנה'לך הפוריס שהס' נתון עברוי' ללא ידיעתו 'משלוח מנות'
ו'מתנות לאביונים', האס' יצא הכי' די חובה?

כיוון שיש כלל ש'זכין לאדם שלא בפניו', ניתן לסמוך על כך במקום הצורך כדי לצאת באופן זה ידי חובת מצוות 'מתנות לאביונים' רצו'.

אמנם ב'משלוח מנות' לא יוצאים כך ידי חובה, משום שאחד מטעמי מצוות 'משלוח מנות' הוא להרבות שלום ורעות, ואין זה מתקיים אלא כאשר הנותן התכוון לתת את המתנה רצו'.

שאלה 27. 'משלוח מנות' במהלך פעילות

ח"ל שצא בפעילות בפורים, ואין באפשרותו לנסות 'משלוח מנות' לחבר' כלשהו, כיצד יוכל לקיים 'משלוח מנות'?

לכתחילה ראוי שהחייל יקנה בעצמו או יביא עימו מביתו 'משלוח מנות' לתת לאחד מחבריו. אך כשאין באפשרותו לעשות כן, הוא יוכל לקיים את מצוות 'משלוח מנות' בהעברת מנת האוכל שלו לחברו רצו', אחרי שלקח את מנת האוכל שלו לעצמו וניכר שהוא שלי רצו'.

[רצו] ערוך השולחן תרצו סעיף ג: [רצו] ערוך השולחן תרצו סעיף ג. אך עיין בפסקי תשובות (תרצו אות ט) שיש חולקים על כך: [רצח] שו"ע תרצה סעיף ד, וכן הורו הגר"שז אורבך (הליכות שלמה מועדים פרק יט סעיף טז) והגר"מ אליהו (מקראי קודש פרק יב הערה סד) לעניין בחורי ישיבה. אך במלומדי מלחמה סימן קג כתב שכיון שהחייל נחשב כאורח אין מועילה לו החלפת המנות: [רצט] הליכות שלמה מועדים פרק יט ס"ק כה:

אם דרכים אלו אינן אפשריות, יכול החייל לפנות בטלפון לחבירו או לבני משפחתו, ולבקש שיתנו 'משלוח מנות' עבורו. אך צריך להקפיד שאם דינו כפרוז יתנו עבורו דווקא לפרוז, ואם דינו כמוקף יתנו עבורו דווקא למוקף^ש.

שאלה 28. 'מתנות לאביונים' במחנה

ח"פ מצאנו בפורים באקוים שלא באנו אנונימי, כיצד יתן מתנות לאביונים?

חייל היודע שלא יתאפשר לו להעביר מתנות לעניים בפורים, עליו ליתנם קודם הפורים לגבאי צדקה או לשליח שימסרם לעניים ביום הפורים^{שא}.

באופן אחר, ניתן להפריש מעות עבור העניים ביום הפורים, וליתנם בפועל לאחר הפורים^{שב}.

אם דרכים אלו אינן אפשריות, יכול החייל לפנות בטלפון לחבירו או לבני משפחתו, ולבקש שיתנו 'מתנות לעניים' עבורו^{שג}.

בכל הדרכים הללו צריך להקפיד שמי שדינו כפרוז יתן לעניים שגם הם פרוזים, ומי שדינו כמוקף יתן לעניים שגם הם מוקפים^{שד}.

[ש] מקראי קודש פרק יב סעיף טז בשם הגר"ש ישראלי והגר"מ אליהו, אך עיין שם שהגרי"ש אלישיב הקל בדבר במקום הצורך, ועיין שם בנספח יד סעיף ח שהגר"ש משאש הקל בדבר אף לכתחילה. עיין עוד בחזו"ע (עמודים קסב-קסד), שלדעתו פרוז יכול לשלוח ב"ד למוקף אם יודע שהמקבל יאכל בט"ו, וכן מוקף יוצא ידי חובה אם שולח ב"ד לפרוז, אבל לא בט"ו: [שא] הגר"מ אליהו והגר"י זילברשטיין במקראי קודש פרק יא סעיף יא והערה כ: [שב] שו"ע תרצד סעיף ד. עיין עוד במלומדי מלחמה סימן קג, שלדעתו ראוי גם לתת לשליח מלפני פורים וגם להפריש בפורים עצמו: [שג] פסקי תשובות תרצד אות ט בשם שו"ת קנין תורה חלק ג סימן קג: [שד] הליכות שלמה מועדים פרק יט סימן כא (ועיין שם בהערה 64 שכן הוא דעת החזו"ן איש). מקראי קודש פרק יא סעיף ז בשם הגר"מ אליהו והגר"ע יוסף, אך עיין שם שיש שהקלו בדבר, ובפרט בשעת הרחק:

טבלת סיכום לדיני פרוז ומוקף

טבלה לנוסע בליל י"ד

גר ב... ל... נסע	התכוין (בעת נסיעתו) להיות בעלה"ש ב-י"ד ב...	היה בליל י"ד ב...	עושה פורים ב...	הערות
ירושלים	כה"א ² ירושלים	כה"א	טו ¹	
ירושלים	כה"א	כה"א ⁵	יד ³ אם יהיה בליל טו בירושלים נוהג פורים פעמיים ⁴	
ירושלים	כה"א	ירושלים	טו ⁷ ואם נוסע בליל טו מחוץ לירושלים אינו עושה פורים ⁸	אף שבמהלך יום יד שהה מחוץ לירושלים ⁶
ירושלים	כה"א	כה"א	יד	ואם יהיה בטו בירושלים עושה פורים פעמיים ⁹

1 משניב תרפח, יב.

2 = כל הארץ.

3 משניב תרפח, יב.

4 כן משמע מביה"ל תרפח ד"ה "בן עיר", וכן כתב במנחת שלמה קמא סימן כג סעיף ה ובמקראי קודש פרק ה הערה כו בשם הגר"א נבנצל והגר"ש ישראלי (אלא שכתב שם בהערה כה שלדעת הגר"א נבנצל ראוי שימנע מלבדך את הברכות בעצמו), וכן כתב הגר"א שפירא (במקראי קודש נספח יא סעיף טז) שכן דעת רוב הראשונים.

5 לדעת הט"ח, משניב תרפ"ח, יב.

6 מנחת שלמה קמא סימן כג סעיף י.

7 משניב תרפ"ח, יב בסוף.

8 מנחת שלמה קמא סימן כג סעיף א, ילקו"י מועדים עמוד שה. אך לדעת הגר"א שפירא חייב בפורים בט"ו (מקראי קודש נספח יא סעיף יח).

משום כך, ראוי מאוד להימנע ממצב זה אשר פטר לגמרי מקיום מצות הפורים שהינה מצווה חשובה ויקרה. בכל אופן, ראוי שבהיות החייל ביחידה בט"ו באדר, יקרא את המגילה ללא ברכה בלילה וביום, יאמר על הנשים' בתפילה ובברכת המזון, וכן יקיים את מצוות משלוח מנות ומתנות לאבינוים. ילקו"י מועדים עמוד שה, וכל שכן לדעת הגר"א שפירא הג"ל (במקראי קודש נספח יא סעיף יח).

9 ביה"ל תרפח ד"ה "בן עיר", ועיין בהליכות שלמה (פרק כ ס"ק ט) שראוי שלא יקרא בט"ו בעודו מחוץ לירושלים. אמנם טוב שלא יברך את ברכות המגילה בעצמו בט"ו, כיון שיש פוסקים הסוברים שכבר יצא ידי חובה בקריאת המגילה ביד, כה"ח ס"ק כט, ילקו"י מועדים עמוד שה, וכן כתב בהליכות

תשע"ב

תענית אסתר

צאת הצום	שקיעה	הגני החמה	הגני הצומ'	חזילת הצום	הזמן	המקום \ אילת
18:02	17:43	5:59	4:32	4:32	5:59	אילת
18:03	17:43	6:01	4:32	4:32	6:01	באר שבע
18:02	17:42	6:01	4:30	4:30	6:01	חיפה
17:58	17:39	5:57	4:27	4:27	6:01	רמת מגשימים
18:01	17:41	5:59	4:30	4:30	6:01	ירושלים
18:00	17:41	5:58	4:30	4:30	6:01	עין בוקק
18:03	17:44	6:00	4:32	4:32	6:00	מצפה רמון
18:02	17:43	6:01	4:31	4:31	6:01	רמלה
18:01	17:41	5:59	4:30	4:30	6:01	שכם
18:03	17:43	6:01	4:32	4:32	6:01	הל אביב

פורים

צאת הצום	שקיעה	הגני החמה	הגני הצומ'	עלות השחר	הזמן	המקום \ אילת
18:03	17:44	5:58	4:31	4:31	5:58	אילת
18:03	17:44	5:59	4:31	4:31	6:01	באר שבע
18:02	17:43	5:59	4:29	4:29	6:01	חיפה
17:59	17:39	5:56	4:26	4:26	6:01	רמת מגשימים
18:02	17:42	5:58	4:29	4:29	6:01	ירושלים
18:01	17:42	5:57	4:29	4:29	6:01	עין בוקק
18:03	17:44	5:59	4:31	4:31	6:01	מצפה רמון
18:03	17:44	5:59	4:30	4:30	6:01	רמלה
18:01	17:42	5:58	4:28	4:28	6:01	שכם
18:03	17:44	6:00	4:31	4:31	6:01	הל אביב

*זמני חזילת הצום חושבו לפי 90 דקות לפני הירידה, לחזרברא.

תשע"א [מצוברת - אדר ב']

תענית אסתר [הוקדמה - יום חמישי, י"א אדר ב']

צאת הצום	שקיעה	הגני החמה	הגני הצומ'	חזילת הצום	הזמן	המקום \ אילת
18:08	17:49	5:49	4:21	4:21	5:49	אילת
18:09	17:50	5:49	4:21	4:21	5:49	באר שבע
18:08	17:49	5:49	4:18	4:18	5:49	חיפה
18:05	17:46	5:45	4:15	4:15	5:49	רמת מגשימים
18:07	17:48	5:48	4:18	4:18	5:48	ירושלים
18:07	17:47	5:47	4:18	4:18	5:47	עין בוקק
18:09	17:50	5:49	4:21	4:21	5:49	מצפה רמון
18:09	17:49	5:49	4:20	4:20	5:49	רמלה
18:07	17:48	5:48	4:18	4:18	5:48	שכם
18:09	17:50	5:50	4:20	4:20	5:50	הל אביב

פורים

צאת הצום	שקיעה	הגני החמה	הגני הצומ'	עלות השחר	הזמן	המקום \ אילת
18:10	17:51	5:45	4:18	4:18	5:45	אילת
18:11	17:52	5:46	4:17	4:17	5:46	באר שבע
18:11	17:51	5:45	4:14	4:14	5:45	חיפה
18:07	17:48	5:42	4:11	4:11	5:42	רמת מגשימים
18:09	17:50	5:44	4:14	4:14	5:44	ירושלים
18:09	17:49	5:43	4:14	4:14	5:43	עין בוקק
18:11	17:52	5:46	4:17	4:17	5:46	מצפה רמון
18:11	17:51	5:45	4:16	4:16	5:45	רמלה
18:09	17:50	5:44	4:14	4:14	5:44	שכם
18:11	17:52	5:46	4:16	4:16	5:46	הל אביב

*זמני חזילת הצום חושבו לפי 90 דקות לפני הירידה, לחזרברא.

תשע"ג [מעוברת - אדר ב']

תענית אסתר [הוקדמה - יום חמישי, י"א אדר ב']

המקום \ הזמן	תחילת הצום'	הגן החמה	שקיעה	צאת הצום
אילת	4:47	6:14	17:34	17:53
באר שבע	4:47	6:17	17:36	17:52
חיפה	4:47	6:17	17:34	17:50
רמת מנשימים	4:43	6:14	17:31	17:47
ירושלים	4:46	6:15	17:35	17:50
עין בוקק	4:45	6:14	17:30	17:50
מצפה רמון	4:47	6:16	17:38	17:53
רמלה	4:47	6:17	17:32	17:52
שכם	4:46	6:16	17:34	17:50
תל אביב	4:48	6:17	17:33	17:52

פורים

המקום \ הזמן	עלות השחר	הגן החמה	שקיעה	צאת הכוכבים
אילת	4:44	6:11	17:36	17:55
באר שבע	4:45	6:13	17:38	17:55
חיפה	4:44	6:14	17:36	17:53
רמת מנשימים	4:40	6:11	17:33	17:49
ירושלים	4:43	6:12	17:38	17:53
עין בוקק	4:42	6:11	17:33	17:52
מצפה רמון	4:45	6:13	17:41	17:55
רמלה	4:44	6:14	17:34	17:54
שכם	4:43	6:12	17:37	17:52
תל אביב	4:45	6:14	17:35	17:54

*זמני תחילת הצום חושבו לפי 90 דקות לפני הריחה, לחימרא.

לוחות הזמנים נערכו ע"י רב"ס עמי כהן
ע"פ תוכנת חזון שמים לרב איתן צקוני שליט"א